

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ
Кафедра педагогіки, психології та менеджменту**

ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Електронний навчальний курс

СХВАЛЕНО

кафедрою педагогіки, психології та менеджменту

протокол № 10 від «20» вересня 2024 р.

завідувач кафедри

Юлія ГЕРАСИМЕНКО

Біла Церква 2024

Категорія слухачів: педагогічні працівники закладів професійної (професійно-технічної) освіти галузі знань 01 «Освіта»

Розробник: Грибовська Юлія Миколаївна, доцентка кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «УМО» НАПН України, кандидатка економічних наук, доцентка

Грибовська Ю. М. Основи фінансової грамотності в закладах професійної (професійно-технічної) освіти: електронний навчальний курс. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2024. 78 с.

Актуальність курсу визначається необхідністю вивчення основ фінансової грамотності в зв'язку з докорінною перебудовою системи суспільних відносин в умовах повоєнного відновлення України. Найсуттєвіші перетворення відбуваються саме в фінансовій сфері, змінюються погляди громадян на накопичення, заощадження та інвестування коштів, з'являється інтерес до програм захисту здоров'я, накопичення недержавних пенсій.

Мета курсу полягає в освоєнні, поглибленні і систематизації знань, розвитку та удосконаленні умінь, реалізації набутих компетентностей заробляти, витратити, зберігати, заощаджувати й примножувати кошти педагогічними працівниками професійно-технічних закладів освіти для успішної життєдіяльності в умовах повоєнного відновлення України.

Електронний курс розроблено для педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти галузі знань 01 «Освіта» на всіх етапах курсів підвищення кваліфікації за різними моделями навчання (очною, заочною, очно-дистанційною, дистанційною).

Електронний курс розраховано на 6 год., із яких 2 год. – лекція, 4 год. – семінарські заняття.

© БІНПО УМО НАПН України, 2024

© Грибовська Ю. М., 2024

*«Якщо хочеш бути багатим, потрібно бути фінансово грамотним»
Р. Кіосакі*

ЗМІСТ ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

1.	Анотація електронного курсу.....	4
2.	Типова освітня програма електронного курсу.....	6
3.	Тематичний план викладу та засвоєння матеріалів електронного навчального курсу.....	14
4.	Зміст електронного навчального курсу за темами.....	15
5.	Завдання до семінарських занять.....	66
6.	Проблемно-пошукові питання для самостійної та індивідуальної роботи слухача.....	67
7.	Комплекс практичних (тестових) завдань для самоконтролю.....	68
8.	Глосарій ключових слів.....	74
9.	Консультаційний пункт.....	76
10.	Цифрова бібліотека.....	76

1. АНОТАЦІЯ ЕЛЕКТРОННОГО КУРСУ

Населення України має високий рівень освіти, проте, на жаль, в сфері саме грамотного управління особистими фінансами існує певна прогалина, що призводить до неефективного їх використання та в деяких випадках і втрати заощаджень. Звичайно, мотивація та необхідний обсяг фінансових знань у різних прошарків населення є різними. Зокрема, особи старшого покоління мають певну недовіру до фінансових інститутів унаслідок їх сумного досвіду втрати заощаджень, які вони накопичували ще за часів існування Радянського Союзу. Натомість у молоді, з одного боку, відсутній певний життєвий досвід управління особистими фінансами, а з другого боку, недостатній рівень знань у який спосіб можливо досягти власного фінансового благополуччя.

Фінансові інструменти набувають все більшого поширення, фондовий ринок України стає все більш доступним для приватних інвесторів. Натомість важливою фундаментальною умовою оптимізації залучення приватних інвесторів на ринок цінних паперів є підвищення загального рівня фінансової грамотності населення. Саме ця умова значною мірою стримує рівень інвестиційної активності громадян. Очевидною є проблема коли при наявності в суспільстві людей, що мають вільні заощадження і готові їх інвестувати, але не мають потрібного обсягу знань щодо таких дій.

Ще одна прогалина у фінансових знаннях громадян – це податкові знижки. Певна частина громадян не користуються податковими знижками в силу різних причин: не знають про таку можливість; не змогли розібратися в суті питання; не змогли зібрати пакет документів і заповнити податкову декларацію та не звернулися вчасно до податкових інспекцій. Вони втратили частину коштів, які могли б отримати, адже мали витрати з придбання житлової нерухомості, лікування, навчання, страхування життя тощо.

Підвищення фінансової грамотності – це система освітніх та просвітницьких заходів, цілями якої є формування навичок управління особистими фінансами в повсякденному житті педагогічних працівників професійно-технічних закладів освіти. Ця робота має здійснюватися з врахуванням віку слухачів (молодь, громадяни працездатного віку, пенсіонери), рівня освіти, місця проживання (сільська місцевість та міста) тощо. Робота по підвищенню рівня фінансової грамотності може відбуватися як у форматах коротких курсів підвищення кваліфікації для певної категорії громадян так і у формі певного курсу економічної освіти в закладах освіти I – IV рівня акредитації. Вище висвітлене обумовило актуальність ґрунтовного вивчення основ фінансової грамотності в професійних (професійно-технічних) закладах освіти.

Закон України «Про освіту» (стаття 12) визначає, що освіта має спрямовуватися на формування ключових компетентностей, необхідних сучасній людині. Однією з таких ключових компетентностей є підприємливість і фінансова грамотність. Саме на формування цієї компетентності орієнтований даний електронний навчальний курс.

Електронний навчальний курс розроблений і складений таким чином, щоб педагогічні працівники професійних (професійно-технічних) закладів освіти розширили й поглибили знання з фінансової грамотності та могли використовувати отримані знання в своїй діяльності.

Засвоєння курсу «Основи фінансової грамотності в закладах професійної (професійно-технічної) освіти» є запорукою безпечного економічного та фінансового майбутнього педагогічних працівників.

Завдання для семінарських занять розроблені таким чином, щоб максимально сприяти розвитку критичного та системного мислення з фінансових питань, здатності логічно обґрунтовувати позицію, уміння оцінювати ризики та приймати рішення щодо управління фінансами.

Актуальність курсу визначається необхідністю підвищення рівня фінансової грамотності педагогічних працівників професійних (професійно-технічних) закладів освіти. В умовах війни та післявоєнної відбудови України фінансова грамотність допомагає стати фінансово стійким до економічних потрясінь та забезпечити необхідний рівень добробуту на рівні родини та країни в цілому. Важливо вміти приймати зважені та далекоглядні фінансові рішення, впевнено планувати майбутнє та досягати фінансових цілей.

Високий рівень фінансової культури суспільства є невід’ємними складовими розвитку країни, її фінансової стабільності, економічної свободи та конкурентоспроможності на міжнародному рівні.

Мета курсу полягає в оновленні, поглибленні та систематизації знань з фінансової грамотності, розвитку і удосконаленні умінь щодо накопичення, витрачання, заощадження й інвестування коштів в умовах війни та повоєнного відновлення України.

Завдання курсу:

– оновлення та систематизація знань щодо фінансової грамотності педагогічних працівників професійних (професійно-технічних) закладів освіти. в умовах війни та післявоєнної відбудови України;

– підвищення рівня професійної компетентності педагогів закладів професійної освіти щодо впливу фінансової грамотності на формування фінансової і податкової культури, фінансового успіху в умовах війни та повоєнного відновлення України;

– набуття знань відносно накопичення, зберігання, заощадження та інвестування коштів та інших активів.

Курс розраховано на 6 год., із яких 2 год. – лекція, 4 год. – семінарські заняття.

Курс розроблено для педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти галузі знань 01 «Освіта» на всіх етапах курсів підвищення кваліфікації за різними моделями навчання (очною, заочною, очно-дистанційною, дистанційною).

Реалізація завдань для досягнення результатів спецкурсу здійснюється шляхом:

1. Самостійного опрацювання слухачами навчального матеріалу.
2. Виконання контрольних-діагностичних матеріалів, спрямованих на вдосконалення вмінь і навичок на практиці застосовувати набуті теоретичні знання.
3. Учасі в рефлексійно-оцінювальному блоці з метою використання здобутих знань, умінь (навичок) у професійно-педагогічній діяльності.
4. Написанні та захисту на підсумковому етапі випускної роботи (на вибір).

2. ТИПОВА ОСВІТНЯ ПРОГРАМА ЕЛЕКТРОННОГО КУРСУ «ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ»

Пояснювальна записка

Актуальність електронного курсу. Населення України має високий рівень освіти, проте, на жаль, в сфері саме грамотного управління особистими фінансами існує певна прогалина, що призводить до неефективного їх використання та в деяких випадках і втрати заощаджень. Звичайно, мотивація та необхідний обсяг фінансових знань у різних прошарків населення є різними. Зокрема, особи старшого покоління мають певну недовіру до фінансових інститутів унаслідок їх сумного досвіду втрати заощаджень, які вони накопичували ще за часів існування Радянського Союзу. Натомість у молоді, з одного боку, відсутній певний життєвий досвід управління особистими фінансами, а з другого боку, недостатній рівень знань у який спосіб можливо досягти власного фінансового благополуччя.

Фінансові інструменти набувають все більшого поширення, фондовий ринок України стає все більш доступним для приватних інвесторів. Натомість важливою фундаментальною умовою оптимізації залучення приватних

інвесторів на ринок цінних паперів є підвищення загального рівня фінансової грамотності населення. Саме ця умова значною мірою стримує рівень інвестиційної активності громадян. Очевидною є проблема коли при наявності в суспільстві людей, що мають вільні заощадження і готові їх інвестувати, але не мають потрібного обсягу знань щодо таких дій.

Ще одна прогалина у фінансових знаннях громадян – це податкові знижки. Певна частина громадян не користуються податковими знижками в силу різних причин: не знають про таку можливість; не змогли розібратися в суті питання; не змогли зібрати пакет документів і заповнити податкову декларацію та не звернулися вчасно до податкових інспекцій. Вони втратили частину коштів, які могли б отримати, адже мали витрати з придбання житлової нерухомості, лікування, навчання, страхування життя тощо.

Підвищення фінансової грамотності – це система освітніх та просвітницьких заходів, цілями якої є формування навичок управління особистими фінансами в повсякденному житті педагогічних працівників професійно-технічних закладів освіти. Ця робота має здійснюватися з врахуванням віку слухачів (молодь, громадяни працездатного віку, пенсіонери), рівня освіти, місця проживання (сільська місцевість та міста) тощо. Робота по підвищенню рівня фінансової грамотності може відбуватися як у форматах коротких курсів підвищення кваліфікації для певної категорії громадян так і у формі певного курсу економічної освіти в закладах освіти I – IV рівня акредитації. Вище висвітлене обумовило актуальність ґрунтовного вивчення основ фінансової грамотності в професійних (професійно-технічних) закладах освіти.

Закон України «Про освіту» (стаття 12) декларує, що освіта має спрямовуватися на формування ключових компетентностей, необхідних сучасній людині. Однією з таких ключових компетентностей є підприємливість і фінансова грамотність. Саме на формування цієї компетентності орієнтований даний електронний навчальний курс.

Електронний навчальний курс розроблений і складений таким чином, щоб педагогічні працівники професійних (професійно-технічних) закладів освіти розширили та поглибили знання з фінансової грамотності та могли використовувати отримані знання в своїй діяльності.

Засвоєння курсу «Основи фінансової грамотності в закладах професійної (професійно-технічної) освіти» є запорукою безпечного економічного та фінансового майбутнього педагогічних працівників.

Завдання для семінарських занять розроблені таким чином, щоб максимально сприяти розвитку критичного та системного мислення з фінансових питань, здатності логічно обґрунтовувати позицію, уміння

оцінювати ризики та приймати рішення щодо управління фінансами.

Актуальність курсу визначається необхідністю підвищення рівня фінансової грамотності педагогічних працівників професійних (професійно-технічних) закладів освіти. В умовах війни та післявоєнної відбудови України фінансова грамотність допомагає стати фінансово стійким до економічних потрясінь та забезпечити необхідний рівень добробуту на рівні родини та країни в цілому. Важливо вміти приймати зважені та далекоглядні фінансові рішення, впевнено планувати майбутнє та досягати фінансових цілей.

Високий рівень фінансової культури суспільства є невід’ємною складовою розвитку країни, її фінансової стабільності, економічної свободи та конкурентоспроможності на міжнародному рівні.

Мета курсу полягає в оновленні, поглибленні та систематизації знань з фінансової грамотності, розвитку і удосконаленні умінь щодо накопичення, витрачання, заощадження й інвестування коштів в умовах війни та повоєнного відновлення України.

Завдання курсу:

– оновлення та систематизація знань щодо фінансової грамотності педагогічних працівників професійних (професійно-технічних) закладів освіти в умовах війни та післявоєнної відбудови України;

– підвищення рівня професійної компетентності педагогів закладів професійної освіти щодо впливу фінансової грамотності на формування фінансової і податкової культури, фінансового успіху в умовах війни та повоєнного відновлення України;

– набуття знань відносно накопичення, зберігання, заощадження й інвестування коштів та інших активів.

Курс розраховано на 6 год., із яких 2 год. – лекція, 4 год. – семінарські заняття.

Курс розроблено для педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти галузі знань 01 «Освіта» на всіх етапах курсів підвищення кваліфікації за різними моделями навчання (очною, заочною, очно-дистанційною, дистанційною).

Навчально-методичне забезпечення курсу представлено науково-методичними матеріалами (лекція, семінарські заняття, проблемно-пошукові питання для самостійної та індивідуальної роботи слухача, тести, методичні рекомендації) і списком рекомендованих джерел до тематики електронного курсу.

Профіль Типової освітньої програми електронного курсу «ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ»	
Обсяг курсу	0,2 ЄКТС кредиту На опанування матеріалів електронного курсу передбачено 6 академічних годин, що відповідає 0,2 ЄКТС кредиту
Рівень програми	Безперервний професійний розвиток фахівців шляхом формальної, неформальної, інформальної та цифрової освіти
А	Мета
	Оновлення, поглиблення та систематизація знань з фінансової грамотності, розвитку і удосконалення умінь щодо накопичення, витрачання, заощадження й інвестування коштів в умовах війни та повоєнного відновлення України
В	Характеристика типової програми
1.	Функціональна спрямованість Розвиток умінь щодо організації освітнього процесу у закладах професійної (професійно-технічної) освіти із застосуванням основ фінансової грамотності для педагогічних працівників
2.	Фокус Типової програми Програма зорієнтована на безперервний професійний розвиток педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти, здатних до організації освітнього процесу на високому науково-методичному рівні із застосуванням основ фінансової грамотності в практичній діяльності
3.	Орієнтація Типової програми Типова програма електронного курсу орієнтовна на розвиток загальних і фахових компетентностей педагогічних працівників ЗП(ПТ)О в умовах формальної, неформальної та інформальної освіти
4.	Особливості типової програми Типова програма електронного курсу орієнтована на розвиток загальних і фахових компетентностей педагогічних працівників ЗП(ПТ)О,

		<p>які володіють широким спектром професійних навичок і компетенцій для успішного виконання своїх професійних функцій.</p> <p>Особливості електронного курсу:</p> <ul style="list-style-type: none"> - оновлення та систематизація знань щодо фінансової грамотності та фінансової культури педагогів закладів професійної (професійно-технічної) освіти; - підвищення рівня професійної компетентності щодо впливу сплати податків на податкову культуру, порядку отримання податкової знижки на навчання та договори страхування життя в умовах війни та повоєнного відновлення України; - набуття знань відносно системи пенсійного забезпечення в Україні, порядку обчислення страхового і трудового стажу, недержавних пенсійних фондів, порядку отримання довідок про стаж педагогічними працівниками закладів професійної (професійно-технічної) освіти
5.	Цільова група	Електронний курс розроблено для педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти галузі знань 01 «Освіта» на всіх етапах курсів підвищення кваліфікації за різними моделями навчання (очною, заочною, очно-дистанційною, дистанційною)
С	Професійні вимоги (компетенції) і продовження навчання	
1.	Професійні вимоги (компетенції)	Визначає посадова інструкція фахівця
2.	Продовження навчання	Типова програма передбачає можливість подальшого розширення та поглиблення знань, умінь, навичок педагогічних працівників ЗП(ПТ)О в системі неформальної та інформальної освіти
Д	Стиль і методика навчання	
1.	Підходи до викладання і навчання	Розвиток загальних і фахових компетентностей педагогічних працівників ЗП(ПТ)О у процесі їх

		практичного застосування, оновлення і поповнення професійних знань. Навчання проходить за різними моделями (очною, заочною, очно-дистанційною, дистанційною) із використанням компетентнісного, андрагогічного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного підходів та інноваційних технологій навчання: інтерактивних, проблемних, кейс-технологій, практичних завдань, тестів тощо.
2.	Система оцінювання	Результати навчання за Типовою програмою оцінюються (зараховано/ не зараховано) на основі: підготовки відповідей на проблемно-пошукові питання, виконання завдань самостійної роботи, виконання тестових завдань.
Е	Програмні компетентності	
1.	Інтегральна компетентність	здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері професійної діяльності або в процесі навчання, що передбачає проведення дослідження, використання теорій та методів менеджменту і управління, педагогіки і психології на практиці
2.	Загальні компетентності <i>Освітологічна</i>	здатність інтегрувати знання із сучасної філософії та соціології освіти, освітньої політики й економіки освіти в цілісну стратегію професійної діяльності на засадах людиноцентризму, демонструвати відповідні цінності професійної діяльності
3.	Спеціальні (фахові) компетентності	андрагогічна компетентність – уміння визначати освітні потреби і запити, урахувати особливості мотивації, процесу навчання, застосовувати технології модерації, фасилітації, супервізії, визначати результати навчання, спонукати до рефлексії; професійно-педагогічна – здатність

		<p>планувати, організовувати та контролювати діяльність суб'єктів освітнього процесу закладів професійної освіти та власну професійну діяльність в умовах реформ і соціальних трансформацій; здатність до вибору оптимальних прийомів, методів та форм навчання, застосування інноваційних технологій на основі володіння технологіями створення сприятливих умов для навчального процесу;</p> <p>інноваційна – здатність педагога забезпечувати використання інновацій у освітньому процесі, поглиблювати спеціальні теоретичні знання з педагогічної інноватики, розвивати вміння ефективного застосування інноваційних педагогічних технологій на практиці через систему мотивів, знань, умінь, навичок, особистісних якостей педагога;</p> <p>компетентність з інформальної освіти та професійно-особистісного розвитку – здатність організовувати професійний саморозвиток, самонавчання, самовдосконалення і самореалізацію впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти; розвивати (саморозвивати) і вдосконалювати (самовдосконалювати) професійно важливі якості особистості, цінності, що спрямовані на всебічний розвиток особистості всіх суб'єктів освітнього процесу як найвищої цінності суспільства тощо</p>
F	Програмні результати навчання	
	Знання і розуміння	<p>- оновлення та систематизації знань щодо накопичення, витрачання, зберігання, заощадження та примноження коштів педагогічними працівниками професійно-технічних закладів освіти в умовах війни та повоєнного відновлення України;</p>

		<ul style="list-style-type: none"> - фінансової культури та фінансової незалежності; - порядку отримання податкової знижки за навчання та за страхування життя; - формування податкової культури платниками податків і зборів; - впливу зростання доходів на величину витрат; - набуття знань відносно недержавного пенсійного забезпечення
	Розвинені вміння	<ul style="list-style-type: none"> - складання сімейного бюджету; - формування фінансової подушки безпеки; - дотримання принципу «заплатити собі»; - обчислення утриманих податків із нарахованої заробітної плати; - розрахунок суми заробітної плати до отримання
	Диспозиції (цінності, ставлення)	<ul style="list-style-type: none"> - людиноцентризм, цінність особистості, просування демократичних цінностей у освітній процес; - готовність до змін, гнучкість, постійний професійний розвиток; - рефлексія власної професійної діяльності
<p>Ключові слова</p> <p>Фінансова грамотність, фінансова культура, заощадження, інвестиції, інвестування, пасивний дохід, сімейний бюджет, фінансовий прорив, подушка фінансової безпеки, оподаткування, податкова культура, податкова знижка, пенсія, страховий стаж, трудовий стаж, недержавний пенсійний фонд.</p>		

3. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ВИКЛАДУ ТА ЗАСВОЄННЯ МАТЕРІАЛІВ ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

Зміст модулів	Кількість кредитів ЕКТС	Загальний обсяг годин	Загальний обсяг аудиторних годин	Аудиторні години				Спецкурси	Семінар-практикум	Самостійна робота	Самостійна робота (спецкурс)
				Лекції	Семінарські заняття	Тематичні дискусії	Науково-практичні конференції				
<i>1</i>											
Тема 1. Особливості формування фінансової грамотності педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти		2	2	2							
Тема 2. Виплати працівникам та їх оподаткування у системі професійної (професійно-технічної) освіти		2	2		2						
Тема 3. Пенсія та система пенсійного забезпечення в Україні педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти		2	2		2						
<i>Разом</i>		6	6	2	4						

ТЕМА 1.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

1. Фінансова грамотність та фінансова культура.
2. Стратегія фінансового успіху.
3. Особистий фінансовий прорив.
4. Складання та ведення сімейного бюджету.

Література: 1, 2, 10, 11, 19, 20, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 34.

1. Фінансова грамотність та фінансова культура.

Необхідність ухвалення фінансових рішень в умовах невизначеності та швидких змін, сучасні складні фінансові продукти, стрімкий прогрес цифровізації фінансового ринку, зростання випадків шахрайства обумовлюють необхідність об'єднання зусиль багатьох сторін та розбудови стратегії фінансової грамотності в Україні.

В Україні затверджено Національну стратегію фінансової грамотності до 2030 року, ініціатором розроблення якої є Національний банк України. Водночас до міжвідомчої робочої групи приєдналися представники Мінекономіки, МОН, Мінцифри, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Національної комісії з цінних паперів і фондового ринку та Державної установи «Офіс з розвитку підприємництва та експорту».

Національною стратегією фінансової грамотності передбачені заходи з підвищення фінансової грамотності дошкільнят, школярів та студентів; запроваджено комплексний підхід до підвищення фінансової обізнаності підприємців. У межах Стратегії передбачено розроблення навчальних матеріалів та проведення заходів з метою підвищення обізнаності про цифрові фінансові послуги, платіжну безпеку та захист від кібершахрайства.

Фінансова грамотність – одна з ключових компетентностей, що необхідна педагогічним працівникам закладів професійної (професійно-технічної) освіти для успішної життєдіяльності. Упродовж життя вони постійно вирішують питання, пов'язані з особистими грошима, родинними фінансами або фінансами бізнесу. Такі рішення можуть стосуватися фінансування щоденних потреб, інвестицій в майбутнє, інвестування, заощаджень, здійснення вибору, враховуючи непередбачувані події та умови війни.

Інвестиція – це вкладення грошей у різні активи з метою отримання доходу чи збереження капіталу – купівля акцій, облігацій, нерухомості чи інших інвестиційних інструментів.

Інвестування – це дієвий інструмент для досягнення фінансової стабільності та забезпечення власного майбутнього.

Заощадження – це частина доходу, яка залишається після сплати податків та витрат на споживання, і відкладається для використання в майбутньому.

Всі громадяни України певною мірою є фінансово грамотними, адже користуються послугами фінансових установ. Найчастіше послуги отримують від банків, рис. 1.1.

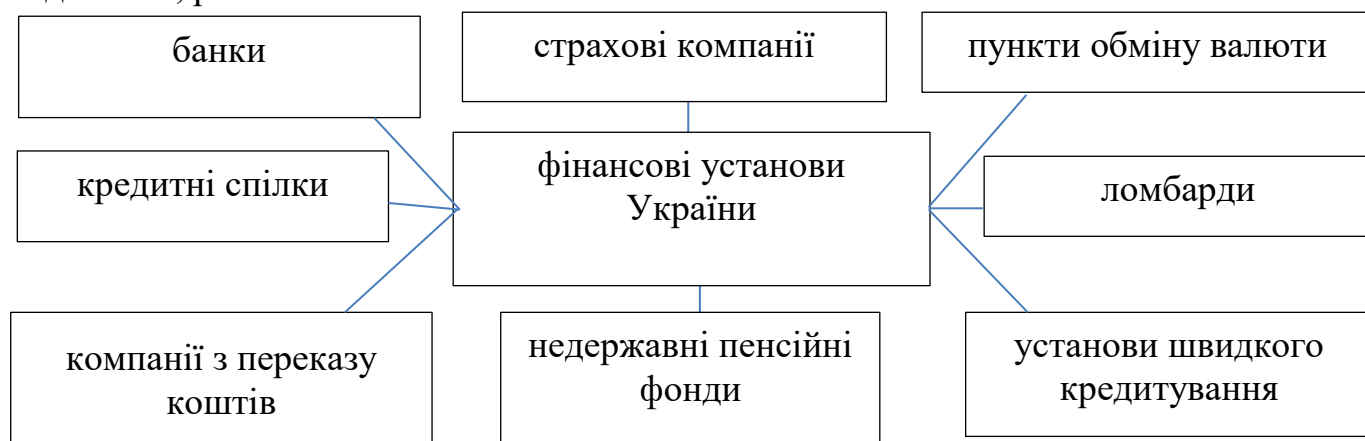

Рис. 1.1. Фінансові установи України

У банку фізичні особи можуть отримати різні послуги, рис. 1.2:

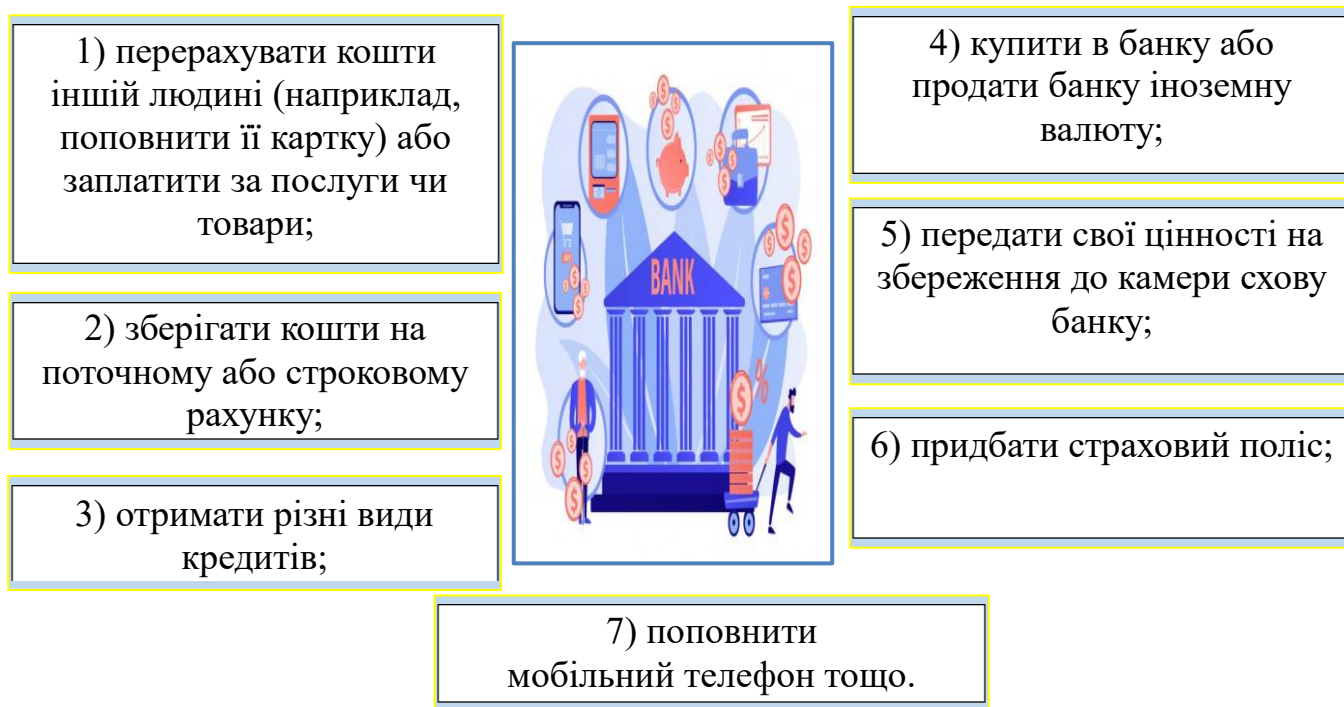

Рис. 1.2. Банківські послуги, які можуть отримати фізичні особи

Кожна людина для отримання послуг намагається обрати найнадійніший банк. Загальна надійність банку є ключовим фактором для встановлення довгострокових відносин між банком та його клієнтами. Під надійністю розуміють ступінь довіри та впевненості клієнтів банку у його фінансовій стійкості. Не завжди найбільші банки мають високий рейтинг довіри в населення. Надійність банку може бути оцінена за різними критеріями: за фінансовою стійкістю, ліквідністю, рейтингами незалежних фахівців, репутацією, страхуванням вкладів, інформаційною доступністю та ін. Наведемо рейтинг найнадійніших банків України, табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Рейтинг надійності банків в Україні

Для фізичних осіб	Для юридичних осіб
ПриватБанк (державний)	Укргазбанк (державний)
Ощадбанк (державний, гарантується 100 % вкладів)	Укрексімбанк (державний)
Укрексімбанк (державний, гарантується 100 % вкладів)	Ощадбанк (державний)
Укргазбанк (державний)	ПриватБанк (державний)
Ukrsibbank (BNP Paribas Group, Франція)	Креді Аґріколь Банк (Credit Agricole, Франція)
Кредобанк (PKO Bank Polska, Польща)	Ukrsibbank (BNP Paribas Group, Франція), Нідерланди)
ПроКредит Банк (ProCredit Bank, Німеччина)	СІТІбанк Україна (Citigroup, США)
Правекс-банк (Intesa Sanpaolo, Італія)	Кредобанк (PKO Bank Polska, Польща)
Універсал Банк (Bailican, Кіпр / Сергій Тігіпко, Україна)	ПроКредит Банк (ProCredit Bank, Німеччина)
	ІНГ Банк Україна (ING Group, Нідерланди)

Сукупність знань, вмінь і навичок з управління особистими фінансами – основа фінансової грамотності педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти, її фінансові компетентності. Останні набуваються в процесі виховання, навчання, спілкування з рідними, друзями, колегами, експертами, через досвід вирішення різноманітних фінансових питань, а також під час користування фінансовими послугами.

Фінансова грамотність – це стиль життя сучасних українців, це

сукупність практик, методів і правил, які дозволяють ефективно управляти капіталом, примножувати заощадження та досягати різних фінансових цілей. Для того, щоб бути фінансово грамотним потрібно задіяти мозок і мислення, почати думати, спостерігати та розвиватись. Основи фінансової грамотності витікають із потреб людини, які необхідно покривати. Здебільшого усі потреби пов'язані з фінансами. Фінансова грамотність – це вміння заробляти, витратити, зберігати та примножувати.

Ключові аспекти фінансової грамотності:

1. Розуміння основних фінансових понять: фінансова культура, фінансова стійкість, фінансова свобода, дохід, витрати, заощадження, бюджет, планування, інвестиції, кредит, іпотека, пенсія, страхування.

2. Уміння розробляти та виконувати бюджет: планувати і контролювати доходи та витрати, а також враховувати непередбачені витрати.

3. Здатність встановлювати і досягати коротко-, середньо- й довгострокових фінансових цілей та розробляти стратегії їх досягнення.

4. Управління боргами й кредитами, вміння відповідально користуватися кредитами та позиками, а також своєчасно погашати борги.

5. Розуміння різниці між вигідними інвестиції (прибутковими) та ризикованими (низькоприбутковими або великоризиковими).

6. Знання про різні фінансові інструменти: акції, облігації, інвестиційні фонди та інші фінансові продукти, а також розуміння їхньої роботи та ризиків.

7. Уміння фільтрувати й аналізувати фінансову інформацію та використовувати її для прийняття рішень.

8. Здатність приймати ефективні фінансові рішення, які забезпечують дохід та дозволяють досягти поставлених фінансових цілей.

9. Управління ризиками та страховими полісами – визначення потенційних ризиків та пошук способів їх зменшення, розуміння важливості страхування та вміння вибирати страхові продукти.

10. Вміння планувати на майбутнє – важливість створення подушки безпеки, з метою відкладення коштів на непередбачені події.

В умовах повномасштабної війни, яку росія розпочала проти України 24 лютого 2022 року, вміння та спроможність ухвалювати раціональні фінансові рішення дають змогу українцям забезпечити особисту безпеку, фінансову стійкість родини та власного бізнесу. Проявом фінансової грамотності населення є фінансова культура.

Фінансова культура – це комплекс знань, умінь, навичок, ставлення та поведінки людини, потрібних для ухвалення обґрунтованих фінансових рішень і для їх досягнення в результаті особистого фінансового добробуту.

Знання – це обізнаність у сфері фінансової грамотності.

Уміння – базована на знаннях готовність слухача успішно виконувати певні дії. Уміння формується на основі знань з фінансової грамотності та життєвого досвіду слухача і вимагає від нього свідомого контролю за власними діями.

Навички – це автоматизовані дії, неодноразове повторення банківських, розрахункових та інших операцій, які не вимагають свідомого контролю.

Складові фінансової культури педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти:

1. Культура набуття фінансових знань, умінь і навичок.
2. Культура споживання та розрахунків.
3. Податкова культура.
4. Культура заощаджень та пенсійного забезпечення.
5. Культура інвестицій та підприємництва.
6. Культура управління ризиками та страхування.
7. Культура кредитування та управління боргами.
8. Культура комунікацій, життя у громаді, захисту персональних даних.
9. Культура благодійності.

Фінансова культура є важливою складовою успішного життя і дозволяє забезпечити фінансову стабільність та незалежність. Вона передбачає не тільки знання фінансових інструментів, але й уміння правильно їх використовувати, контролювати витрати та планувати бюджет.

Фінансова грамотність – запорука фінансової стійкості та фінансового добробуту людини, яка може зіштовхуватися з різними життєвими ситуаціями, що потребують вирішення фінансових питань: досягнення фінансової самостійності (фінансової незалежності, зокрема дітей від батьків), одруження, народження дітей, навчання, переїзд, звільнення, втрата бізнесу, хвороба, втрата годувальника, пенсія тощо. За негативного сценарію розвитку подій важливо забезпечити фінансову стійкість – особисту та своєї родини.

Фінансова стійкість – це здатність людини чи домогосподарства протистояти, справлятися та відновлюватися від негативних фінансових шоків.

Фінансові труднощі (у тому числі шоки) – потенційне джерело виникнення тривоги й стресу в населення, накопичення якого може негативно вплинути на здоров'я, працездатність та якість життя. Тому поглиблення фінансових знань, вмінь і навичок населення сприятиме зниженню тривоги, стресу, зміцненню фінансової стійкості, зростанню продуктивності праці та посиленню впевненості в майбутньому.

Фінансово обізнані та стійкі домогосподарства створюють нові можливості – інвестують, розвивають бізнес, створюють робочі місця. Їхніми здобутками користуються й інші члени громади.

Споживання, раціональне витрачання та заощадження, інвестиції – усе це сприяє стійкому економічному зростанню країни.

2. Стратегія фінансового успіху.

Зростання цін на продукти харчування та послуги, дія воєнного стану в Україні, втрата постійного місця роботи, евакуація з місць ведення бойових дій, нестабільність економіки країни негативно позначаються на добробуті населення України:

- кошти з отриманої заробітної плати, пенсії, соціальної допомоги закінчуються швидше, ніж настає дата їх отримання;

- постійні кредитні заборгованості вводять в депресію, оскільки невеликі суми доходів не дозволяють накопичити потрібну суму на потрібну покупку, людина змушена обирати кредитні плани та ліміти, щоб придбати бажане;

- не впевненість у власному майбутньому, відсутність можливості накопичувати недержавну пенсію;

- вкладення коштів в необдумані проекти та навмання, призводять до їх втрати та зневіри до інвестування.

Дослідження підтвердили, що частина українців тримають значну суму готівки на руках, проте не інвестують ці кошти або їх частину оскільки:

- мають брак досвіду та знань про інвестиційні можливості;
- існує недовіра до інвестицій та можливості отримати прибуток;
- надають перевагу готівковим розрахункам.

Частота втрати грошових коштів залежить від характеру та освіти особистості. Однією з основних причин втрат, а точніше невміння створювати накопичення, є брак фінансової грамотності.

Фінансовий успіх – це не просто заробляння більшої кількості грошей, а вироблення звичок, які постійно рухають людину уперед по життю.

Вершиною фінансового успіху є фінансова свобода, яка допоможе прожити ідеальне життя, в якому людина може втілити практично будь-що в реальність – спортивні авто, колекціонування витворів мистецтва, інноваторство, благодійність, тощо.

Фінансова свобода передбачає накопичення такого рівня статків, пасивний дохід від яких не лише покриватиме потреби людини, а й більшість бажань і мрій. Для цього потрібно примножувати свої статки та збільшувати пасивний дохід.

Пасивний дохід – це дохід, який не залежить від щоденної діяльності.

Пасивні доходи включають:

- відсотки на поточному або депозитному (вкладному) банківському рахунку, на вклад (депозит) у кредитних спілках, інші проценти (у тому числі

дисконтні доходи);

- відсотки або дисконтний дохід за іменним ощадним (депозитним) сертифікатом;

- відсотки, що розподілені відповідно до пайових членських внесків членів кредитної спілки;

- дохід, який виплачується компанією, що управляє активами інституту спільного інвестування, на розміщені активи, включаючи дохід, що виплачується (нараховується) емітентом у результаті викупу (погашення) цінних паперів інституту спільного інвестування, який визначається як різниця між сумою, отриманою від викупу, та сумою коштів або вартістю майна, сплаченою платником податку продавцю (у тому числі емітенту) у зв'язку з придбанням таких цінних паперів, як компенсація їх вартості;

- дохід за іпотечними цінними паперами (іпотечними облігаціями та сертифікатами);

- відсотки (дисконт), отриманий власником облігації від їх емітента;

- інвестиційний прибуток, включаючи прибуток від операцій з державними цінними паперами та з борговими зобов'язаннями Національного банку України з урахуванням курсової різниці;

- роялті;

- дивіденди;

- страхові виплати і відшкодування.

Фінансова свобода – це стан, коли є достатньо накопичень або грошового потоку, щоб жити так, як хочеться, не будучи пов'язаними необхідністю регулярно отримувати заробітну плату. Це мета, до якої багато хто прагне, але мало хто її досягає.

Надважливу роль відіграє розуміння та впровадження ключових стратегій для досягнення фінансового успіху:

1. Інвестування в безперервну освіту, оскільки знання – це сила, особливо у сфері фінансів. Фінансова грамотність є основою цієї освіти. Розуміння таких понять, як бюджетування, інвестування та податкове планування, має вирішальне значення. Відомо, що Уоррен Баффет, один з найуспішніших інвесторів у світі, витрачає до 80 % свого дня на читання та навчання. Він приписує значну частину свого успіху саме цій звичці. Успішні люди також зосереджуються на розвитку професійних навичок, щоб збільшити свій потенціал заробітку. Вони сліdkують за галузевими тенденціями та постійно вдосконалюють свої навички.

Технічні навички, що відповідають мінливому ринку праці, також не залишаються поза увагою. Зважаючи на швидкі темпи технологічного прогресу, залишатися «на хвилі» є критично важливим для збереження та збільшення

цінності на ринку праці.

Важливими є також навички роботи з людьми. Здатність ефективно налагоджувати зв'язки, впевнено вести переговори і чітко спілкуватися суттєво впливають на фінансовий успіх.

Інвестуючи в безперервну освіту, педагогічні працівники закладів професійної (професійно-технічної) освіти озброюють себе інструментами для прийняття обґрунтованих фінансових рішень і використання можливостей, які інші можуть втратити.

2. Виокремлення значущих фінансових цілей – конкретних, вимірюваних, досяжних, релевантних та обмежених в часі. Дані цілі дають напрямок і мотивацію для прийняття щоденних фінансових рішень. Почніть з того, що уявіть своє ідеальне фінансове майбутнє. Ви хочете раніше вийти на пенсію? Купити будинок? Розпочати власний бізнес? Після того, як у вас з'явилося бачення, розділіть його на конкретні цілі. Наприклад, замість розпливчастої мети «заощаджувати більше», поставте конкретну мету «заощадити 10000 \$ на перший внесок за житло за три роки».

Короткострокові цілі можуть включати створення фонду на випадок надзвичайних ситуацій – створення фінансової подушки або погашення кредитної картки. Довгострокові цілі можуть бути зосереджені на пенсійних заощадженнях або фінансуванні освіти дітей. Доцільно записати визначені цілі на аркуші паперу і покласти його на видному місці, щоб аркуш щодня нагадував про те, до чого ви прагнете. Постановка та досягнення значущих фінансових цілей мотивує людину до прогресу.

3. Складання бюджету та дотримання його. Бюджет – це дорожня карта до фінансового успіху. Йдеться не про обмеження витрат, а про свідоме спрямування грошей на те, що має найбільше значення. Ефективне бюджетування дає контроль над вашими фінансами та узгоджує ваші витрати з цілями. Важливим є складання сімейного бюджету. Щоб його скласти, необхідно розпочати з переліку всіх джерел доходу. Потім розподілити понесені витрати за категоріями, включаючи постійні витрати, такі як оренда, і змінні витрати, такі як розваги. Також необхідно включити категорії для заощаджень і погашення боргів.

4. Заплатити собі – надавайте пріоритет заощадженням та інвестиціям перед дискреційними витратами. Така звичка гарантує послідовне накопичення на довгострокові цілі. Налаштуйте автоматичні перекази на ваші ощадні та інвестиційні рахунки, щойно отримаєте заробітну плату. Ставтеся до цих переказів як до таких, що не підлягають обговоренню, так само, як до орендної плати чи комунальних платежів. Завдяки складним відсоткам навіть невеликі регулярні внески з часом можуть значно зрости. Якщо важко знайти місце у

своєму бюджеті для заощаджень, розпочинати варто з невеликої суми. Відкладайте щомісяця 1 % від доходу і поступово збільшуйте суму з часом.

5. Уникнення боргів під високі відсотки. Борги під високі відсотки, особливо за кредитними картками, можуть суттєво перешкоджати фінансовому прогресу. Доцільно уникати такого типу боргів і швидко виплачувати їх (до закінчення пільгового періоду), якщо вони все ж таки виникли. Якщо наявний борг під високі відсотки, його необхідно сплатити в першу чергу. Використовують дві стратегії: метод боргової лавини (спочатку зосередитися на боргах з найвищими відсотками) або метод боргового снігового кому (спочатку оплатити найменші залишки, щоб отримати психологічну перемогу). Щодо майбутніх покупок, варто налаштуватися на те, щоб заощаджувати, а не користуватися кредитними коштами. При користуванні кредитом необхідно розробити план швидкого погашення боргу, щоб уникнути нарахування відсотків. Стратегічне використання кредитних карток можливе для отримання винагород або кешбеку. Деякі борги, такі як іпотечні або студентські кредити, можуть бути стратегічними, якщо ними правильно управляти, споживчі кредити під високі відсотки не сприяють довгостроковому фінансовому успіху. Їх потрібно уникати і за рахунок вивільнення більшої частини свого доходу для заощаджень та інвестицій, прискорюється фінансовий прогрес людини.

6. Регулярний перегляд та оновлення фінансових планів. Доцільно регулярно переглядати і коригувати власні фінансові стратегії, щоб забезпечити їх відповідність поточним обставинам і майбутнім цілям. Щонайменше раз на рік провести всебічний фінансовий огляд плану та оцінити прогрес у досягненні цілей. Варто подумати, як зміни в житті – наприклад, нова робота, одруження чи народження дітей – могли вплинути на фінансові плани. За необхідності потрібно внести корективи під час такого перегляду. Можливо, доведеться перерозподілити інвестиції, збільшити рівень заощаджень або переглянути цілі на основі нової інформації чи зміни пріоритетів. Така гнучкість дозволить залишатися на правильному шляху навіть тоді, коли життя змінюється.

Дотримання шести фінансових звичок може суттєво вплинути на здатність рухатися вперед у житті. Кожна звичка сприяє створенню міцного фінансового фундаменту та постійному прогресу.

З метою досягнення фінансового успіху та незалежності рекомендованими для читання є класичні книги:

«Думай і багатій!» – автор Наполеон Гілл. Класичний бестселер, що надихає на досягнення успіху, змінюючи свої думки та звички.

«Багатий тато, бідний тато» – автор Роберт Кійосакі. Книга навчає грамотності через історію двох батьків: бідного, найманого працівника, що працює, і багатого, успішного інвестора. Вона навчить мислити як успішний бізнесмен та інвестор, допоможе зрозуміти різницю між активами та пасивами і розкриє методику використання грошей для досягнення незалежності.

«Думай як мільйонер» – автор Т. Харв Екер. Книга базується на ідеї, що думки та переконання про гроші впливають на фінансовий стан. Навчить вибудовувати правильний ментальний настрій для досягнення багатства і залучення успіху.

«Грошовий потік. Квадрант грошового потоку» – автор Роберт Кійосакі. У книзі роз'яснено відмінності між чотирма типами доходу: заробітною платою, самозайнятістю, бізнесом та інвестиціями. Вона допомагає зрозуміти, як вибрати найкращий шлях до свободи, зміцнивши грошові потоки.

«Звички на мільйон доларів» – автор Брайан Трейсі. Книга розкриває прийоми й поради, які стосуються основ успішності: як ухвалювати ефективні рішення та контролювати фінанси.

«Таємниці багатих людей» – автор Стів Сіболд, яким досліджено психологію багатих та успішних людей, розкрито секрети успіху. Книга висвітлює, як подолати негативні переконання про гроші та навчитися думати по-багатому.

3. Особистий фінансовий прорив.

Розуміння та використання сили мислення – це перший крок на шляху до трансформації фінансового майбутнього. Від того, як ми мислимо, залежать наші шанси стати заможними.

Шлях до фінансового прориву – це така ж розумова гра, як і питання цифр та стратегій. Психологія багатства вивчає мислення і переконання, що впливають на економічні результати та має вирішальне значення для визначення того, чи боремося з фінансовими труднощами, щоб забезпечити процвітання й достаток.

В основі психології багатства знаходиться два протилежні типи мислення: мислення бідних і мислення багатих. Ці ментальні рамки формують ставлення до грошей, ризиків і можливостей, зрештою, впливаючи на щоденні фінансові рішення.

Розуміння та використання сили мислення – це перший крок на шляху до трансформації фінансового майбутнього педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

Особистий фінансовий прорив – це перехід на інший рівень, на іншу якість життя, який включає самопізнання, самоактуалізацію, саморефлексію та самореалізацію, рис. 1.3.

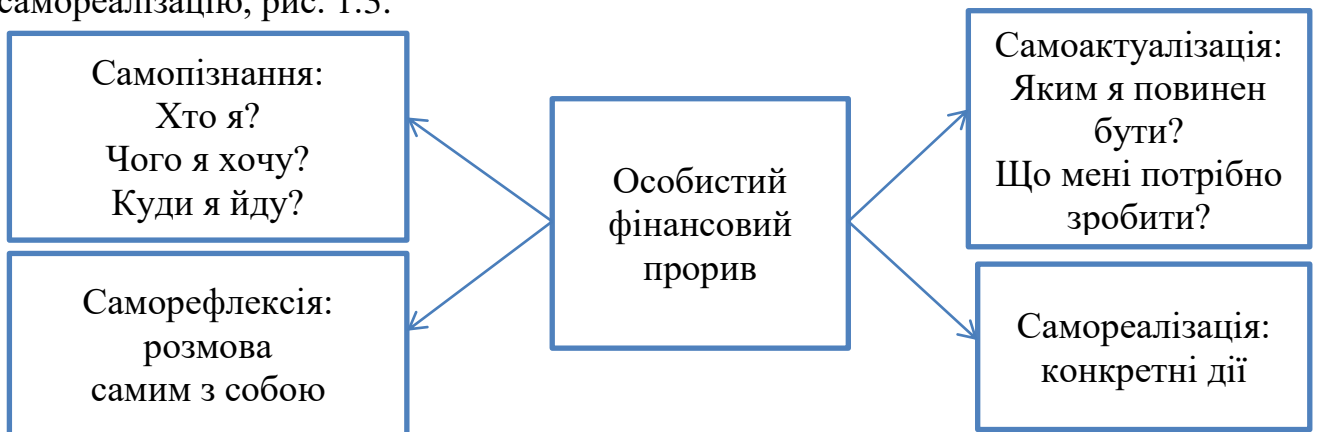

Рис. 1.3. Психологічні складові особистого фінансового прориву

Доцільно спробувати простий психологічний метод «Колесо життя» (або «Колесо життєвого балансу»). Його суть полягає в тому, щоб визначити, наскільки гармонійне є життя, наскільки вдається тримати баланс у всіх сферах.

«Колесо життя» формує спрощену, але разом з тим дуже корисну картину життєвої ситуації. Цей метод, незважаючи на свою простоту, ефективно допомагає визначити уразливі місця у житті, намітити пріоритети, цілі й життєві плани, рис. 1.4.

Необхідно намалювати коло й розділити його на 8 частин (8 сфер життя):

1. Здоров'я і спорт.
2. Особисті стосунки / сім'я/ діти.
3. Особистісний ріст.
4. Кар'єра / бізнес / фінанси/ самореалізація.
5. Оточення / друзі.
6. Відпочинок, враження.
7. Творчість / хобі.
8. Духовність.

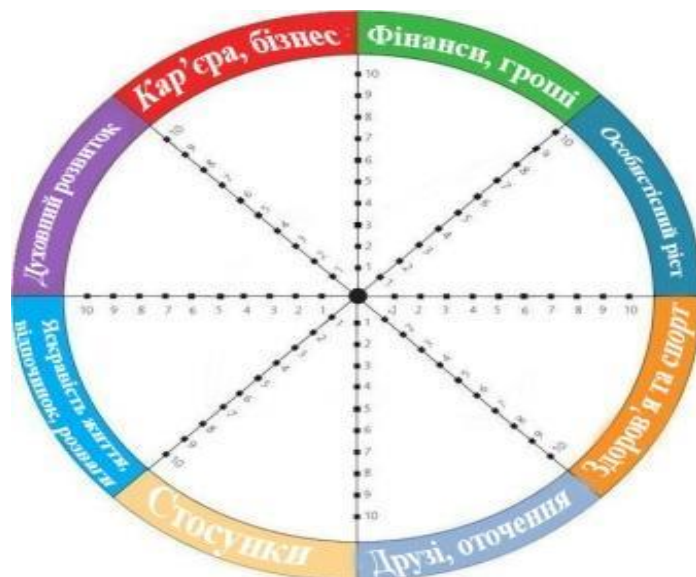

Рис. 1.4. Колесо життя

Проставте біля кожної сфери оцінку від 1 до 10, позначивши в такий спосіб, наскільки ви задоволені кожною сферою життя.

З'єднайте всі позначки плавною лінією і подивіться, яку фігуру ви отримали. Уявіть: це віз із такими колесами. Як він рухатиметься по життю? Тут важливо взяти до уваги два основні показники, а саме: наскільки отримана фігура схожа все-таки на колесо і який діаметр цього колеса.

Далі заштрихуйте отримане колесо і намалюйте його таким, яким воно має бути через 3 місяці, через рік, через 3-5-10 років. А тепер – час рішень. Сформулюйте речення: «Дивлячись на колесо життя, я думаю, що мені варто...». У якому напрямку, з якої осі зробити найперші кроки? На чому сконцентруватися, щоб підтримати зміни? За що взятися найближчими днями, щоб усе це почати робити?

Запишіть три пункти, які хочете змінити найближчим часом у своєму житті, а також список конкретних дій, за допомогою яких ви ці рішення збираєтесь реалізовувати.

Окремо варто відзначити, що в житті існує закон компенсації: збагачуючись в одній галузі, в іншій значних успіхів досягти не вдається.

З економічної точки зору фінансовий прорив включає:

1. Дохід.
2. Витрати
3. Збереження.
4. Капітал.

З метою досягнення фінансового прориву необхідно:

1. Сформулювати фінансове завдання і тримати фокус.
2. Змінити власну фінансову поведінку.

3. Запровадити нові фінансові звички.

4. Визначити ціну зусиль – затраченою енергією, часом, психологічними зусиллями.

Важливим є самоактуалізація: час від часу (1 раз в квартал варто відвідати тренінг чи ретрит), тобто повинна бути постійна підкачка нових знань з фінансової грамотності.

Складовими частинами особистого фінансового прориву є:

1. Дотримання принципу «Спочатку заплати собі» (або сума для «виплати собі»).

2. Створення фінансової подушки безпеки.

«Спочатку (спершу) заплати собі» або «pay yourself first» – концепція, яку придумав Наполеон Гілл та презентував у своїй книжці «Думай і багатій», вперше опублікованій у 1937. Це правило, за яким відразу після отримання чистого доходу необхідно відкласти кошти собі на благополуччя у майбутньому – на заощадження, інвестування тощо.

Сума для «виплати собі» залежить від доходів та фінансових цілей. Це можуть бути 100 гривень на місяць, або 10 тисяч гривень на місяць. Сума обмежується лише тим, скільки заробляє людина, як може розрахувати бюджет та скільки готова виділити на ці виплати.

Наприклад, при заробітній платі у 20 тисяч гривень людина «спершу платите собі» 3 тисячі гривень щомісяця. За рік накопичеться 36 тисяч гривень, які стануть першим капіталом для майбутнього.

Найважливіше при цьому не сума, а регулярність виплат. Наприклад, людина може отримувати дохід та витратити його повністю, виправдовуючи це кризою, або пандемією або погіршенням фінансового стану.

Необхідно розуміти, що «виплата собі» така ж життєво важлива, як покупка продуктів чи виплата оренди.

Можна почати відкладати 20 % від доходу для себе. Залишивши 30 % на забаганки та 50 % на покриття своїх базових потреб, почнете не тільки платити собі, а й вести бюджет за правилом «50-30-20». Якщо виникне бажання накопичити більшу суму, відкладати потрібно буде більше.

Сума, яку будете «спершу платити собі», може бути різною, найважливіше – регулярно відкладати її від кожного доходу.

Загалом, заощадження допомагають відчувати менше тривоги та дають впевненість у майбутньому. Важливо обрати правильний та зручний спосіб зберігання заощаджень. Найважливіше – взагалі почати це робити.

«Спершу заплати собі» – настільки старе та просте правило, що підходить для будь-якого бюджету. Його складність – лише у силі волі, яка допоможе почати заощаджувати.

Фінансова стабільність важлива для кожної людини. Наявність фінансової подушки безпеки допомагає почуватися впевненіше у завтрашньому дні та протистояти несподіваним життєвим ситуаціям.

Фінансова подушка безпеки – це резерв грошових коштів, який дозволяє педагогічному працівнику закладу професійної (професійно-технічної) освіти якийсь час жити, не змінюючи звичного рівня життя, у випадку раптової втрати основного джерела доходу.

Фінансова подушка дає відчуття стабільності й впевненості у завтрашньому дні та дозволяє:

1. Пережити складні життєві ситуації (втрата роботи, хвороба тощо) без критичного погіршення рівня життя.
2. Уникнути необхідності терміново запозичувати кошти під високі відсотки.
3. Зберегти кредитну історію й уникнути прострочення платежів за кредитами.
4. Скористатися вигідними пропозиціями й купити щось за знижками.
5. Відчувати себе впевненіше та захищеніше перед життєвими випробуваннями.

Фінансова подушка безпеки – це інвестиція у спокій та впевненість у завтрашньому дні.

Розмір фінансової подушки залежить від конкретної життєвої ситуації:

- 3-6 місячних доходів – мінімум для більшості людей. Дозволяє пережити тимчасову втрату роботи чи хворобу.
- 12 місячних доходів – оптимальний розмір подушки. Забезпечує комфорт і свободу прийняття рішень у кризовий період.
- 24 місячних доходів – максимально бажаний рівень. Дає можливість тривалий час жити коштом подушки.

Із зростанням віку людини розмір фінансової подушки безпеки зростає, він повинен враховувати середньомісячні витрати на певний період життя:

- до 30 р. – 3 місяці;
- 30 – 40 рр. – 6 місяців;
- 40 – 50 рр. – 12 місяців;
- понад 60 р. – 18 місяців.

Також варто враховувати регулярні витрати, наявність інших заощаджень та інвестицій, кількість утриманців тощо. Головне – це мати достатньо коштів, щоб комфортно пережити скрутні часи.

Способи заощадити на подушку безпеки:

– Відкладати у подушку безпеки певний відсоток від кожного доходу. Це може бути 10-15 % від заробітної плати та додаткових доходів. Можна скористатися правилом 3-6 місяців витрат, 25-50 % річного доходу або подвійної суми найбільших регулярних витрат. Доцільно автоматизувати процес за допомогою постійного переказу коштів на окремий рахунок подушки безпеки одразу після отримання доходу.

– Скоротити необов'язкові витрати. Відмовитися від зайвих покупок та розваг, наприклад перейти на більш вигідний тариф мобільного зв'язку, готувати їжу вдома частіше, купувати речі у сезонних розпродажах.

– Запровадити додатковий заробіток у вільний час.

– Отримувати відсотки на заощадження. Розміщувати кошти на депозитах та рахунках.

– Інвестувати – вкладати у надійні інструменти для отримання стабільного пасивного доходу.

Приклад розрахунку середньомісячних витрат. Є періоди, коли витрати більші та час, коли затрати – менші. Якщо людина веде бюджет тривалий час, необхідно порахувати середню величину витрат: додати всі місячні витрати упродовж визначеного періоду (наприклад, 1 рік) та поділити на кількість місяців. Це буде середній місячний розмір витрат.

Найкращі варіанти для зберігання фінансової подушки:

– Банківські депозити – надійно та зручно. Доцільно розподілити по різних банках.

– Інвестиційні рахунки та фонди – для довгострокового накопичення. Дають можливість отримати додатковий дохід.

– Готівка в національній валюті – для екстрених витрат. Рекомендовано зберігати вдома у безпечному місці.

– Валютні активи – для захисту від інфляції та коливань курсу. Можна тримати готівку, на рахунках та депозитах.

Фонд гарантування вкладів надає захист на суму 200 тис. грн, тому доцільно зберігати саме таку суму в різних банках. Це надасть додаткові гарантії заощадженням.

Варто не обмежуватись депозитами, також доцільно розглянути додаткові можливості для поліпшення фінансової безпеки, зокрема капітал захисту (нерухомість, автомобіль, золото чи інші цінні речі) та програми страхування.

Великі відсотки – це завжди дуже привабливо, але найчастіше за такими пропозиціями приховуються великі ризики або відверте шахрайство. Краще вибирати менш прибуткові, але більш надійні проекти.

Попри привабливість пропозицій, потрібно уникати кредитів. Вони дають оманливе відчуття фінансової стабільності, натомість призводять людину до

зайвих витрат, а саме ці гроші можна використати для створення власного додаткового пенсійного фонду.

Доцільно попередньо оцінити результати вкладень для формування фінансової подушки з метою уникнення ризикованих варіантів, табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Критерії оцінки фінансової подушки безпеки за джерелами формування

Фінансовий інструмент	Дохідність	Ліквідність	Надійність
Депозит в банку	Середня	Висока	Висока
Накопичувальний рахунок	Низька	Висока	Висока
Облігації	Висока	Середня	Висока
Золото	Низька	Низька	Висока
Валюта	Низька	Висока	Середня

Головне – регулярно відкладати та не «проїдати» накопичення. Навіть невеликі суми з часом перетворюються на солідну подушку безпеки. Таким чином формується внесок у фінансову стабільність.

Розміщувати подушку безпеки необхідно у кількох надійних фінансових інструментах. Це дозволить збалансувати ризики та дохідність. Наприклад, частину коштів можна розмістити на депозитах у надійних банках, іншу частину інвестувати у консервативні фонди чи надійні цінні папери. Також необхідно відстежувати залишок подушки та робити додаткові внески, коли вона скорочується через витрати або знецінення коштів під дією інфляції.

Залежно від сімейного стану, рівня доходів та витрат оптимальний розмір подушки може з часом змінюватися. Доцільно регулярно перераховувати її необхідний розмір і коригувати власні цілі.

Формування фінансової подушки безпеки – це важливий крок на шляху до фінансової стабільності, незалежності і свободи.

Створення фінансової подушки є життєво необхідним. Потрібно продовжувати заощаджувати, контролювати витрати, особливо, коли спостерігається ріст цін у споживчому секторі, відкладати на оздоровлення, накопичувати на мрію, донатити.

Залежно від ситуації корисними можуть бути програми страхування майна, медичне страхування чи страхування життя. Важливо розуміти, що ці продукти створені не для примноження коштів. Вони насамперед дають фінансовий захист на випадок непередбачуваних обставин, що мають фінансові ризики.

На страховому ринку лідирують переважно компанії з іноземним

капіталом, які мають багаторічну історію роботи та великі портфелі клієнтів. Рейтинг страхових компаній наведено у табл. 1.3.

Таблиця 1.3

**Рейтинг страхових компаній за розміром страхових виплат за
1 півріччя 2024 року**

№ п/п	Страхові компанії	Страхові виплати, тис. грн
1	ТАС СГ	950 655
2	ARX	856 077
3	УСГ	788 647
4	УНІКА	779 725
5	ВУСО	722 269
6	ІНГО	648 819
7	АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ	594 449
8	PZU УКРАЇНА	496 057
9	КНЯЖА	442 585
10	UNIVERSALNA	422 204
11	ОРАНТА	309 846
12	ГАРДІАН	268 397
13	ЕКСПРЕС СТРАХУВАННЯ	241 370
14	ПЕРША	208 236
15	ЄВРОІНС УКРАЇНА	164 615
16	КРАЇНА	132 711
17	ОБЕРІГ	108 781
18	АЛЬФА-ГАРАНТ	98 798
19	ББС ІНШУРАНС	83 637
20	КОЛОННЕЙД УКРАЇНА	82 748
21	UPSK	74 023
22	ВіДі - СТРАХУВАННЯ	69 886
23	ГРАВЕ УКРАЇНА	39 289
24	ALLIANZ УКРАЇНА	26 513
	Всього	8 634 934

Поступове зменшення кількості страхових компаній на ринку набиратиме оберті, оскільки керівництво Національного банку України серед головних цілей визначило забезпечення стійкості і прозорості страхових компаній. Клієнтам потрібно обрати надійну компанію, яка сумлінно виконуватиме свої зобов'язання та не ризикуватиме за короткий період стати банкрутом.

На офіційному сайті кожної страхової компанії розміщена інформація про програми страхування, рис. 1.5.

Рис. 1.5. Програми страхування життя фізичних осіб у компанії GRAWЕ

GRAWЕ Group є незалежною австрійською фінансовою групою, до складу якої входять 17 страхових компаній, 9 банківських структур, Security KAG – компанія, яка управляє понад 50 інвестиційними фондами та компанія з управління нерухомістю – GRAWЕ Immobilien.

4. Складання та ведення сімейного бюджету.

Ключовою стратегією для досягнення фінансового успіху є складання сімейного бюджету та дотримання його.

Сімейний бюджет – це план фінансових витрат і доходів, створений для керування фінансовими ресурсами сім'ї. Він включає всі доходи, які отримує сім'я (заробітна плата, пенсія, додаткові доходи), а також всі витрати (рахунки за комунальні послуги, продукти харчування, кредити, освіта, медична допомога та інші витрати). Ведення сімейного бюджету дозволяє допомагає планувати витрати, уникати зайвих витрат та забезпечувати фінансову стабільність сім'ї.

Саме така модель сімейного бюджету дозволяє заощаджувати, накопичувати, а потім інвестувати гроші в створення пасивного доходу. Якщо ж величина доходів дорівнює величині витрат або, як найгірший варіант – сума витрат перевищує суму надходжень, тоді такі сім'ї живуть бідно та нужденно, потрапляючи в кредитну кабалу.

Переваги ведення сімейного бюджету:

1. Забезпечує контроль витрат й уникнення надмірних витрат, споживчих кредитів та емоційних покупок, натомість сприяє накопиченню.

2. Можливість накопичити кошти на резервний капітал.

3. Перегляд статей витрат і доходів та їх оптимізація – прийняття рішення від яких витрат можна відмовитися або які можна зменшити, або де знайти джерело додаткового заробітку.

4. Формування впевненості в завтрашньому дні.

Для кожної сім'ї бюджет є унікальним та залежить від форм заробітку, потреб та цілей подружжя. Подружжя може обрати **один з трьох видів сімейного бюджету:**

1. Роздільний (відокремлений) – кожен з подружжя має окремий бюджет та власноруч керує своїми коштами, а на спільні витрати обидва витрачаються за домовленістю. Така модель бюджету сім'ї приваблює незалежністю та відсутністю контролю з боку партнера, адже кожен сам відповідальний за свій фінансовий стан. Мінус в тому, що бачення спільних витрат в кожного може бути своїм, тому виникають сварки, особливо якщо різниця у доходах велика. Такий варіант підходить парам, де кожен заробляє достатньо, щоб бути фінансово незалежним.

2. Змішаний (солідарний, рівноправний) – кожен у парі вкладає певну частку у спільний бюджет сім'ї, але й має окремий рахунок для особистих витрат. Тобто, подружжя вносить кошти на сплату оренди, комунальних послуг, покупку продуктів та спільні фінансові цілі. Витрати за домовленістю можна розподіляти 50/50, або залежно від рівня доходів – наприклад, той, хто заробляє більше, вкладає 60 %, інший – 40 %.

Плюси такого формату сімейного бюджету в тому, що це доволі чесна та прозора система, за допомогою якої можна досягати як спільних, так і особистих цілей. Мінус – обом треба ретельно вести сімейну бухгалтерію. До того ж, можуть виникнути непорозуміння через витрати одного з подружжя, навіть якщо такий формат сімейного бюджету був погоджений, особливо якщо йдеться про неуспішні інвестиції.

3. Загальний або спільний. Усі витрати оплачуються із спільних фінансів. Доходи теж є спільними і відраховуються у загальну «скарбничку». Плюсом є єднання родини, адже хтось із подружжя може заробляти більше, а інший – менше. Мінус – треба вміти домовлятися щодо спільних витрат, що вимагає навиків хорошої комунікації.

Формування та реалізація бюджету сім'ї складається з чотирьох етапів:

1. Облік доходів та витрат – необхідно чітко визначити джерела доходу сім'ї, це може бути заробітна плата обох партнерів, або прибутки з бізнесу чи фрилансу. Якщо є певні види пасивного доходу, їх також треба врахувати. Таким чином отримуємо щомісячну суму доходів, яка належить подружжю.

Наступний крок – підрахунок поточних витрат. Для зручності можна розділити їх на категорії:

- Житло – комунальні послуги, оплата оренди або іпотеки, дрібний ремонт.

- Базові витрати – продукти харчування, побутова хімія та інші необхідні товари.

- Транспорт – оплата за проїзд у транспорті, паливо, обслуговування машини.

- Здоров'я та краса – медичні страхівки, медичні препарати, абонемент у спортзал / басейн, послуги стоматолога, косметолога, перукаря тощо.

- Саморозвиток – курси підвищення кваліфікації, майстер-класи, вебінари, оплата за навчання у вищих закладах освіти.

- Одяг, взуття, аксесуари.

- Витрати на дітей – освіта, спортивні та розвиваючі секції, послуги репетитора, екскурсії, підручники тощо.

- Подарунки – на день народження членів сім'ї та друзів, з нагоди урочистих подій.

- Відпочинок – розваги, кіно, ресторани, подорожі, тощо.

- Великі покупки – квартира, машина, техніка, меблі.

- Виплати по кредитах – якщо вони є.

- Накопичення – сума, яку оплачуватимете собі з суми місячних доходів.

Звичайно, можуть бути і додаткові категорії (статті доходів або витрат), наприклад, матеріальна підтримка батьків, аліменти на дитину, витрати на харчування і догляд домашнього улюбленця, або ж щомісячні добровільні пожертви, благодійність, донати.

Необхідно вписати всі категорії витрат з метою ефективного аналізу, оптимізації та планування власних витрати.

Якщо людина не знає, скільки вона витрачає щомісяця, у неї завжди будуть проблеми з грошима. Почніть записувати власні витрати. З – 4 місяці спостереження зазвичай достатньо, щоб отримати розуміння, скільки потрібно на обов'язкові витрати, а що витрачається даремно.

Варто не думати, що із збільшенням доходу зростуть і накопичення. ***З ростом доходу вступає в дію принцип інфляції способу життя.*** Це процес, коли зростання доходів призводить до збільшення витрат, адже з'являється відчуття, що можете дозволити собі більше, до того ж, з'являється нове оточення, яке заробляє та витрачає більше і підсвідомо будете прагнути йому відповідати. Якщо не дотримуватися чіткого плану накопичення, зароблені гроші просто витечуть крізь пальці.

2. Обговорення потреб і цілей – важливо ділитися один з одним

думками, оскільки в кожній людині свої погляди на якість життя. Зокрема, часто бувають ситуації, коли один партнер вважає, що не варто економити на продуктах харчування та вважає червону рибу, авокадо, та свіжі фрукти невід'ємними складовими здорового раціону. Іншому ж достатньо сосиски або котлет із кашею. Тут важливо запастись терпінням та спокійно наводити аргументи, щоб знайти компроміс.

Ще один камінь спотикання – це розваги та подорожі. Важливо не дозволяти думкам на кшталт «життя коротке, треба вкладати в емоції» позбавляти шансу досягти фінансової свободи, або стабільності. Тому варто визначити, скільки можемо вкладати в відпочинок, не жертвуючи при цьому інвестиціями в професійний розвиток та накопичення капіталу.

Також доцільно обговорити мрії та великі покупки. Наприклад, якщо вирішили збирати на нову машину, треба домовитись, який саме клас авто обираєте та яку суму готові відкладати на щомісяця. Таким чином буде легко підрахувати, за який термін можна досягти цілі. Якщо даний термін здається задовгим – саме час шукати способи заробляти більше, обмежити інші витрати, або ж зменшити вимоги до класу авто.

3. Планування витрат і заощаджень – сімейний бюджет повинен бути збалансованим, тобто заплановані витрати повинні бути нижчими чи дорівнювати доходам. Для цього важливо планувати розподіл коштів з урахуванням пріоритетів і фінансових цілей сім'ї.

Два найпопулярніші варіанти планування розподілу коштів:

1. Формула 60/40:

- 60 % доходу йде на поточні витрати;
- 10 % – на заощадження;
- 10 % – на дорогі покупки та фінансові цілі;
- 10 % – розваги та туризм, відпочинок;
- 10 % – непередбачувані витрати.

2. Формула 50/30/20:

- 50 % – поточні витрати;
- 30 % – розваги, хобі, подорожі та інші мрії;
- 20 % – заощадження.

За статистичними даними, українці витрачають на їжу понад 40 % доходів. Тому важливо заощаджувати хоча б 10-20 % доходу, щоб сформувати «фінансову подушку» та виробити звичку регулярного заощадження. Навіть якщо накопичити значну суму не вдається, наявні кошти можна вкласти у саморозвиток, пройти курси підвищення кваліфікації, отримати нову, більш прибуткову професію, щоб зрештою заробляти більше.

4. Аналіз дотримання плану бюджету – врахування і аналіз форс-

мажорних ситуацій, емоційних покупок, з метою оцінки дотримання запланованих статей доходів та витрат. Якщо фактичні витрати систематично відрізняються від запланованих, план необхідно скоригувати. Також це треба робити, якщо змінилися обставини або фінансові цілі.

Сімейний бюджет можна вести у вигляді таблиці, в яку вносяться усі доходи, а також заплановані та фактичні витрати бюджету, розділені на категорії. Також можна додати колонки для підрахунку відсотків. У кінці місяця (року) необхідно додати суму всіх понесених (фактичних) витрат за різними категоріями та порівняти із запланованими, встановити наскільки вони співпадають.

Розглянемо сімейний бюджет надходжень на місяць, табл. 1.4

Таблиця 1.4

Сімейний бюджет надходжень на місяць (вересень 2024 р.), сім'ї з п'яти осіб (чоловік, дружина та троє дітей)

Опис	Категорія	Прогнозовані надходження, грн	Фактичні надходження, грн	Різниця між фактичними та плановими надходженнями, грн
Заробітна плата чоловіка	Чоловік	20000	20000	-
Заробітна плата дружини	Дружина	15000	15000	-
Відсотки за акціями	Сім'я	3000	3000	-
Відсотки за депозитами	Сім'я	10000	10000	-
Кошти за здачу квартири в оренду	Сім'я	12000	12000	-
Кошти за здачу землі в оренду	Сім'я	15000	15000	-
Страхова виплата	Дружина	-	7000	+7000
Загальні надходження	х	75000	82000	+7000

Фактичні надходження сім'ї за вересень місяць перевищили планові на 7000 грн за рахунок отримання страхової виплати дружиною.

Складовою частиною сімейного бюджету є бюджет витрат, табл. 1.5.

**Сімейний бюджет витрат на місяць (вересень 2024 р.), сім'ї з п'яти осіб
(чоловік, дружина та троє дітей)**

Опис	Категорія	Прогнозовані витрати, грн	Фактичні витрати, грн	Різниця між фактичними та плановими витратами, грн
Позашкільні гуртки	Діти	1000	1500	+500
Ліки та медогляд	Діти	500	600	+100
Шкільне приладдя	Діти	1000	1100	+100
Шкільні внески	Діти	100	100	-
Харчування в школі	Діти	700	700	-
Продукти харчування	Сім'я	15000	16100	+1100
Кафе, кондитерські	Сім'я	3000	3000	-
Комунальні послуги	Житло	7200	7200	-
Поточний ремонт квартири	Житло	2500	3000	+500
Миючі засоби та першої необхідності	Житло, сім'я	3000	3000	-
Інтернет	Житло	300	300	-
Мобільний зв'язок	Сім'я	1000	1100	+100
Одяг та взуття	Сім'я	10000	12000	+2000
Навчання в університеті	Чоловік	2000	2000	-
Спортзал та басейн	Догляд за собою	7000	8000	+1000
Подарунки	Сім'я	3000	3000	-
Театр, кіно	Сім'я	1000	1000	-
Депозит	Заощадження	3000	3000	-
Пенсійний внесок	Заощадження	4000	4000	-
Паливо та ремонт автомобіля	Транспорт	2000	2500	+500
Страховання	Транспорт	1200	1200	-
Загальні витрати	х	68500	74400	+5900

Фактична сума витрат сім'ї перевищила заплановану суму на 5900 грн, що зумовлено зростанням цін, зокрема, на одяг і взуття, продукти харчування, абонементи в басейн. За вересень місяць сума заощаджень сім'ї склала 7600 грн (82000 – 74400). Дану суму сім'я може інвестувати з метою отримання доходу.

Сімейний бюджет можна скласти на місяць, на рік та на 10 років.

Перевага планування сімейного бюджету на рік вперед у тому, що можна прописати більші витрати на відпустки, подорожі, ремонт, купівлю меблів чи

техніки та зрозуміти, коли саме можна на них накопичити. Такий план дає відчуття контролю. Більше того, чітка ціль і врешті можливість здійснити більшу покупку є чудовою мотивацією для щомісячного накопичення.

Якщо є довгострокові фінансові цілі, наприклад, покупка житла чи інвестиція у бізнес, то без плану на 10 років досягти їх майже неможливо. При цьому розраховувати бюджет сім'ї на такий довготривалий період треба враховуючи ймовірне зростання доходів та витрат залежно від віку, інфляції та інших факторів.

Якщо вже почали накопичувати капітал, варто вносити в сімейний бюджет на 10 років до доходів отримуваний інвестиційний відсоток.

Правильно сформований сімейний бюджет сприяє зростанню добробуту подружжя та досягненню амбітних цілей.

ТЕМА 2.
ВИПЛАТИ ПРАЦІВНИКАМ ТА ЇХ ОПОДАТКУВАННЯ У СИСТЕМІ
ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Питання для обговорення семінарського заняття

1. Оподаткування заробітної плати працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти.
2. Допомога з тимчасової непрацевдатності – гарантована виплата для застрахованих (працюючих) працівників.
3. Податкова знижка.

Література: 14, 15, 16, 17, 18, 26.

1. Оподаткування заробітної плати працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

Заробітна плата – це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу.

Мінімальна заробітна плата – це встановлений законом мінімальний розмір оплати праці за виконану працівником місячну (годинну) норму праці.

Мінімальна заробітна плата встановлюється одночасно в місячному та погодинному розмірах. Мінімальна заробітна плата є державною соціальною гарантією, обов'язковою на всій території України для підприємств усіх форм власності і господарювання та фізичних осіб, які використовують працю найманих працівників, за будь-якою системою оплати праці. Її розміри наведено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Динаміка мінімальної заробітної плати в Україні за 2022 – 2024 рр.

Період	Мінімальна заробітна плата, грн	
	місячна	погодинна
з 01.04.2024 по 31.12.2024	8000	48,0
з 01.01.2024 по 31.03.2024	7100	42,6
з 01.01.2023 по 31.12.2023	6700	40,46
з 01.10.2022 по 31.12.2022	6700	40,46
з 01.01.2022 по 30.09.2022	6500	39,26

Заробітну плату педагогічним працівникам закладів професійної (професійно-технічної) освіти виплачують у два етапи:

- аванс – за першу половину місяця;
- заробітну плату за відпрацьований місяць з вирахуванням раніше виплаченого авансу.

Проміжок часу між виплатою авансу і заробітною платою, зарплатою і авансом не повинен перевищувати 16 днів. Виплачувати зарплату повинні не пізніше 7 днів після закінчення місяця.

Податки – основа економіки країни, від ефективної податкової системи залежить розвиток держави.

Перш ніж виплатити аванс чи заробітну плату, бухгалтеру потрібно утримати та сплатити відрахування із заробітної плати :

- податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) – 18 %;
- військовий збір (ВЗ) – 5 %;
- інші обов'язкові платежі, наприклад утримання за виконавчими листами – аліменти, добровільні відрахування до недержавних пенсійних фондів, інші утримання за заявою працівника.

$$\text{ПДФО} = \text{Заробітна плата} \times 18 \%$$

Але, якщо працівник має право на податкову соціальну пільгу (ПСП), то формула змінюється. У цьому випадку сума ПДФО зараховується в меншому обсязі:

$$\text{ПДФО} = (\text{Заробітна плата} - \text{ПСП}) \times 18 \%,$$

де ПСП – це сума, на яку зменшується база оподаткування ПДФО при розрахунку заробітної плати. ПСП встановлюється на рівні 50 % від розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб на 1 січня звітного податкового року. Тобто, у 2024 році ПСП становить 1514,00 грн (3028 грн × 0,5).

Збільшення прожиткового мінімуму протягом року не впливає на розмір ПСП. Працівник має право на ПСП, коли його заробітна плата за місяць не перевищує суму, що дорівнює розміру місячного прожиткового мінімуму для працездатних осіб на 1 січня звітного податкового року, помноженого на 1,4 і округленого до найближчого десятка гривень. У 2024 році такий максимальний рівень доходу становить 4240 грн (3028 грн × 1,4). Цей вид ПСП називати звичайною.

Існують також підвищені ставки ПСП:

1. Соціальні ПСП – це 150 % від звичайної ПСП.
2. На дітей ПСП – це ПСП помножена на кількість дітей віком до 18 років.

Для розрахунку ВЗ до жовтня 2024 року застосовувалася ставка 1,5% до заробітної плати:

$$B3 = 3П \times 1,5 \%$$

Якщо від нарахованої зарплати відняти ПДФО, ВЗ, а також інші утримання (якщо такі є), то отримаємо зарплату до видачі (VISA).

$$3П \text{ до видачі (VISA)} = \text{Нарахована } 3П - \text{ПДФО} - \text{ВЗ}.$$

Роботодавець (навчальний заклад) зобов'язаний на нараховану заробітну плату нарахувати єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (ЄСВ). ЄСВ не віднімається з заробітної плати працівника, а нараховується на неї «зверху» і повністю сплачується за рахунок роботодавця:

$$\text{ЄСВ} = \text{зарплата} \times 22 \% \text{ (ставка ЄСВ)},$$

22 % – це не єдина ставка ЄСВ. Ще може бути ставка 8,41 % – для фонду оплати праці осіб з інвалідністю, за умови, що особи з інвалідністю надали підтверджувальний документ.

Приклад. Майстру виробничого навчання за вересень 2024 р. нараховано 10000 грн заробітної плати та 5000 грн премії.

1. Розрахуємо суму ПДФО:

$$15000 \times 0,18 = 2700 \text{ грн.}$$

2. Обчислимо суму ВЗ:

$$15000 \times 0,015 = 225 \text{ грн.}$$

3. Порахуємо суми до видачі (VISA):

$$15000 - 2700 - 225 = 12075 \text{ грн}$$

4. Також підприємство зобов'язане нарахувати та сплатити ЄСВ.

Обчислимо суму ЄСВ:

$$15000 \times 0,22 = 3300 \text{ грн.}$$

Розуміння громадянами усієї важливості сплати податків і зборів, знання своїх прав та обов'язків щодо системи оподаткування, яка діє в країні становить податкову культуру.

2. Допомога з тимчасової непрацездатності – гарантована виплата для застрахованих (працюючих) працівників.

У разі тимчасової непрацездатності педагогічного працівника закладу професійної (професійно-технічної) освіти роботодавець здійснює дві виплати:

– оплату перших 5 днів непрацездатності, що виплачується за рахунок власних коштів;

– допомогу по тимчасовій непрацездатності за рахунок коштів Пенсійного фонду України (ПФУ), що призначається починаючи з шостого дня тимчасової непрацездатності (страхова виплата).

Порядок оплати перших п'яти днів тимчасової непрацездатності внаслідок захворювання або травми, не пов'язаної з нещасним випадком на

виробництві, за рахунок коштів роботодавця, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 26 червня 2015 року № 440.

Обчислення середньої заробітної плати для здійснення оплати тимчасової непрацездатності проводиться відповідно до Порядку обчислення середньої заробітної плати (доходу, грошового забезпечення) для розрахунку виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2001 р. № 1266.

Витрати, пов'язані з оплатою днів тимчасової непрацездатності, відносяться до витрат підприємств, установ, організацій, а для бюджетних установ – до їх видатків за відповідним кодом економічної класифікації видатків бюджету.

З 1 січня 2023 року до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23 вересня 1999 року № 1105-XIV внесено зміни, зокрема у частині першій статті 22 зазначено: «страхова виплата у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності застрахованим особам, які працюють на умовах трудового договору (контракту), гіг-контракту, іншого цивільно-правового договору та на інших підставах, передбачених законом, призначається та здійснюється за основним місцем роботи (діяльності)».

Основне місце роботи – це місце роботи, де працівник працює на підставі укладеного трудового договору, та визначене ним як основне згідно з поданою заявою (до відкриття) та відомостями, що обліковуються в реєстрі застрахованих осіб Державного реєстру на її підставі.

Застрахована особа зобов'язана повідомляти страхувальника, в якого вона працює за основним місцем роботи, про визначення нею місця роботи як основного згідно з поданою заявою.

Інформацію про сформований листок непрацездатності працівника роботодавець отримує через свій кабінет страхувальника на веб-порталі електронних послуг ПФУ. Формується листок непрацездатності на основі електронного медичного висновку, який створює лікар. Такий е-лікарняний потрапляє до Електронного реєстру листків непрацездатності, сповіщення про відкриття е-лікарняного надійде роботодавцю в кабінеті страхувальника на Порталі електронних послуг Пенсійного фонду України. При відкритті працівником лікарняного листа у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, на веб-порталі він має статус «закритий». Через сім днів після дати закриття (закінчення строку дії медичного висновку) статус лікарняного змінюється на «Готово до сплати», що є підтвердженням для його оплати. По електронних лікарняних з статусом «Готово до сплати» роботодавець формує на вебпорталі електронних послуг Пенсійного фонду України заяву-розрахунок на фінансування

відповідного виду допомоги та надсилає її до Фонду. Страхова виплата є платежем з ПФУ.

Розглянемо порядок оплати допомоги з тимчасової непрацездатності, табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Порядок оплати допомоги з тимчасової непрацездатності

№ з/п	Страховий випадок	Оплата за рахунок коштів ПФУ	Оплата за рахунок коштів роботодавця
1	2	3	4
1.	1) тимчасова непрацездатність внаслідок захворювання або травми, не пов'язаної з нещасним випадком на виробництві; 2) тимчасова непрацездатність на період реабілітації внаслідок захворювання або травми, не пов'язаної з нещасним випадком на виробництві	з шостого дня непрацездатності за весь період до відновлення працездатності або до встановлення МСЕК інвалідності	Перші 5 днів, відповідно до Порядку № 440
2.	Догляд за хворою дитиною	1) з першого дня за період, протягом якого дитина за висновком лікаря потребує догляду, але не більше 14 календарних днів; 2) якщо дитина потребує стаціонарного лікування, виплачується з першого дня за весь час перебування застрахованої особи у стаціонарі разом із хворою дитиною	-
3.	Догляд за хворим	1) з першого дня, але не	-

№ з/п	Страховий випадок	Оплата за рахунок коштів ПФУ	Оплата за рахунок коштів роботодавця
1	2	3	4
	членом сім'ї	більш як за три календарні дні; 2) у виняткових випадках, з урахуванням тяжкості хвороби члена сім'ї та побутових обставин, – не більш як за сім календарних днів	
4.	Догляд за дитиною віком до 14 років або за дитиною з інвалідністю віком до 18 років на весь період надання реабілітаційної допомоги, за наявності медичного висновку про необхідність стороннього догляду за дитиною	надається за весь період надання реабілітаційної допомоги, за наявності медичного висновку про необхідність стороннього догляду за дитиною (з урахуванням часу на проїзд до реабілітаційного закладу і у зворотному напрямку)	-
5.	Карантин, встановлений уповноваженими відповідно до закону	з першого дня за весь час відсутності на роботі з цієї причини	-
6.	Перебування в закладі охорони здоров'я, на самоізоляції під медичним наглядом у зв'язку з проведенням заходів, спрямованих на запобігання виникненню та поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), а також локалізацію та ліквідацію її спалахів та	з шостого дня непрацездатності за весь період до відновлення працездатності	Перші 5 днів, відповідно до Порядку № 440

№ з/п	Страховий випадок	Оплата за рахунок коштів ПФУ	Оплата за рахунок коштів роботодавця
1	2	3	4
	епідемій		
7.	Допомога по вагітності та пологах	виплачується за весь період відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами, тривалість якої становить 70 календарних днів до пологів і 56 (у разі ускладнених пологів або народження двох чи більше дітей – 70) календарних днів після пологів	-

Розрахунковий період для нарахування лікарняних:

- 12 місяців, які передують місяцю початку хвороби, – якщо працівник працював рік і більше;

- кількість повних календарних місяців трудових відносин (з першого до першого числа), – якщо працівник у трудових відносинах менше року;

- фактично відпрацьований час (від дати початку трудового договору до дати відкриття лікарняного, сам же день відкриття лікарняного пропускаємо) – якщо працівник не відпрацював навіть одного повного календарного місяця трудових відносин.

Залежно від тривалості страхового стажу працівник отримує певний відсоток від середньої заробітної плати за день:

- до 3 р. – 50 %;

- 3 – 5 р. – 60 %;

- 5 – 8 р. – 70 %;

- більше 8 р. – 100 %.

Лікарняні в розмірі 100 % незалежно від тривалості страхового стажу виплачують особам, які мають пільги відповідно до законодавства:

- віднесені до 1-3 категорій осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи;

- один з батьків або особа, що їх замінює та доглядає хвору дитину віком до 14 років, яка потерпіла від Чорнобильської катастрофи;

- ветерани війни, постраждалі учасники Революції Гідності та члени сімей

загиблих (померлих) ветеранів війни, члени сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України;

- особи, віднесені до жертв нацистських переслідувань відповідно до Закону України «Про жертви нацистських переслідувань»;

- донори, які мають право на пільгу, передбачену ст. 20 Закону України «Про безпеку та якість донорської крові та компонентів крові» від 30.09.2020 р. № 931-IX та інші.

Допомога по вагітності та пологах надається у розмірі, який компенсує 100 % середньої заробітної плати (доходу).

Якщо протягом 12 місяців перед оформленням лікарняного працівник має страховий стаж менше ніж 6 місяців, допомогу з тимчасової непрацездатності обчислюють виходячи з нарахованої працівнику заробітної плати, з якої сплачувався ЄСВ, але з розрахунку на місяць не вище за розмір мінімальної заробітної плати, який діяв у місяці настання тимчасової непрацездатності, тобто у періоді оформлення лікарняного:

з 01.04.2024 р.:

$8000 \text{ грн} / 30,44 = 262,81 \text{ грн}$ – середньоденна заробітна плата для розрахунку лікарняних;

30,44 – середньомісячна кількість календарних днів.

3. Податкова знижка.

Педагогічні працівники закладів професійної (професійно-технічної) освіти, які отримують офіційну зарплату та сплачують з неї ПДФО, мають право на податкову знижку.

Податкова знижка – це документально підтверджена сума витрат платника податку протягом звітного року, на яку дозволяється зменшити його загальний річний оподатковуваний дохід у вигляді заробітної плати.

Податкова знижка – це можливість повернути від держави частину сплаченого ПДФО за придбання певних товарів чи послуг протягом звітного року. Податкова знижка надається у поточному році за наслідками попереднього. Тобто, повернути частину сплачених у 2023 році податків, можна у 2024 році. Право на податкову знижку за попередні роки не діє. Документи на отримання податкової знижки за 2023 рік подають в період, починаючи з 1 січня 2024 року до 31 грудня 2024 року.

Податкова знижка надається виключно громадянам.

Податкову знижку не можуть отримати:

- фізичні особи-підприємці (ФОП);
- іноземці;
- військовослужбовці.

Перелік витрат, за якими фізична особа має право на отримання податкової знижки, визначено нормами ст. 166.3 Податкового кодексу України:

- сума коштів, сплачених платником податку на користь вітчизняних закладів дошкільної, позашкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної) та вищої освіти для компенсації вартості здобуття відповідної освіти такого платника податку та/або члена його сім'ї першого ступеня споріднення;

- витрати платника податку на сплату страхових платежів як такого платника податку, так і членів його сім'ї першого ступеня споріднення (за Договорами довгострокового страхування життя);

- витрати платника податку на оплату допоміжних репродуктивних технологій чи оплату вартості державних послуг, пов'язаних з усиновленням дитини

- суму коштів, сплачених платником податку у зв'язку із переобладнанням транспортного засобу, що належить платникові податку, з використанням у вигляді палива моторного сумішевого, біоетанолу, біодизелю, стиснутого або скрапленого газу, інших видів біопалива;

- частину суми процентів, сплачених таким платником податку за користування іпотечним житловим кредитом;

- сума коштів або вартість майна, перерахованих (переданих) платником податку у вигляді пожертвувань або благодійних внесків неприбутковим організаціям України, у розмірі, що не перевищує 4 відсотків суми його загального оподаткованого доходу такого звітного року.

Порядок отримання податкової знижки на навчання наведено на рис. 2.1.

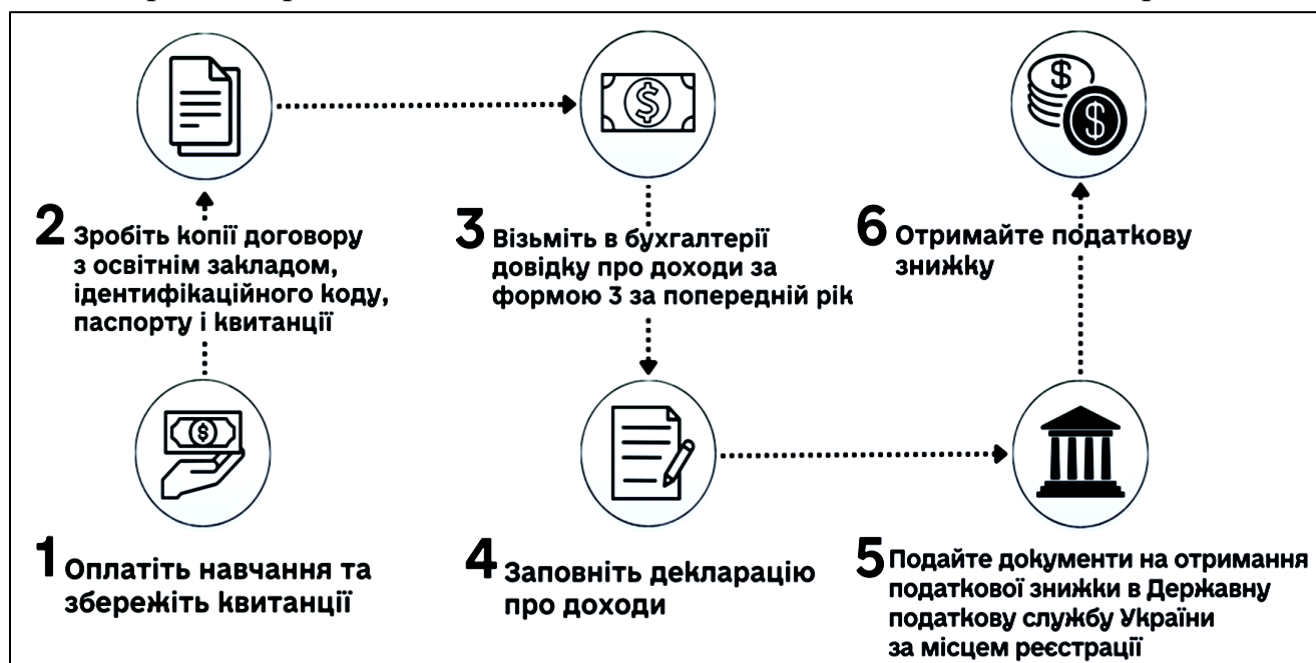

Рис. 2.1. Алгоритм отримання податкової знижки на навчання

Для отримання податкової знижки на навчання необхідно подати до податкової інспекції наступні документи:

- копія всіх сторінок паспорта;
- копія про присвоєння РНОКПП;
- два оригінали заповненої Декларації. Якщо Декларація подається особисто, то один оригінал надається в податкову інспекцію, а інший залишається у подавача з позначкою податкової інспекції про дату прийому документа. При надсиланні Декларації до податкової інспекції поштою, другий примірник просто залишається у відправника для того, щоб мати інформацію про зданий документ;
- оригінал довідки з місця роботи про нараховані доходи з зазначенням сум утриманого ПДФО та військового збору за звітний рік у розрізі по місяцях;
 - довідку про склад сім'ї з органу місцевого самоврядування;
 - копію договору з навчальним закладом;
 - копії чеків/квитанцій про сплату навчання;
 - довідка (або її копія) із банку з реквізитами поточного рахунку для перерахування податкової знижки;
 - свідоцтво про народження дитини – при оформленні податкової знижки для дитини;
 - свідоцтво про шлюб – при оформленні для дружини/чоловіка.

Платник ПДФО має право включити до податкової знижки суму фактично здійснених протягом звітного податкового року витрат на сплату страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та пенсійних внесків, сплачених страховику-резиденту, недержавному пенсійному фонду, банківській установі за договорами довгострокового страхування життя, недержавного пенсійного забезпечення, за пенсійним контрактом з недержавним пенсійним фондом, а також внесків на банківський пенсійний депозитний рахунок, на пенсійні вклади та рахунки учасників фондів банківського управління як платника податку, так і членів його сім'ї першого ступеня споріднення.

Договір довгострокового страхування життя – це договір страхування життя строком на 5 і більше років, який передбачає страхову виплату одноразово або у вигляді ануїтету, якщо застрахована особа дожила до закінчення терміну дії договору страхування чи події, передбаченої у договорі страхування, або досягла віку, визначеного договором.

Договір не може передбачати часткових виплат протягом перших п'яти років його дії, крім тих, які здійснюються у разі настання страхових випадків, пов'язаних зі смертю чи хворобою застрахованої особи або нещасним випадком, що призвело до встановлення застрахованій особі інвалідності I або II групи чи встановлення інвалідності особі, яка не досягла вісімнадцятирічного

віку.

Особливості врахування суми витрат на сплату страхових внесків за Договорами довгострокового страхування життя для отримання податкової знижки:

1. Якщо договір укладено на власну користь, то максимальний розмір страхової премії, яку можна включити до витрат для отримання податкової знижки, розраховується за формулою: розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб помножити на коефіцієнт 1,4, округленого до найближчих 10 гривень та помножити на кількість повних місяців дії договору. Для 2023 року такий максимум складає 45120 грн. ($2684 \text{ грн} \times 1,4 \times 12 \text{ міс.}$).

2. Якщо договір укладено на користь члена сім'ї першого ступеня споріднення (чоловік, дружина, батьки, діти), то максимальний розмір страхової премії, яку можна включити до витрат для отримання податкової знижки, складає 50 % від розрахованої вище суми на кожного застрахованого члена сім'ї. Для 2023 року це 22560 грн. ($45120 \text{ грн.} \times 0,5$).

Приклад. Працівнику за 2023 рік нараховано 120000 грн заробітної плати (ПСП відсутня). Щомісяця він сплачує 500 грн за договором довгострокового страхування життя, який укладений зі страховою компанією.

До податкової знижки включають суму витрат за договорами довгострокового страхування життя у розрахунку за кожний повний чи неповний місяць звітного податкового року, впродовж яких діяв договір страхування:

3760 грн ($2684 \text{ грн} \times 1,4$) – максимальний розмір страхової премії за місяць, яку можна включити до витрат для отримання податкової знижки, 2684 грн – прожитковий мінімум для працездатної особи;

Платіж знаходиться у межах 3760 грн щомісяця, вся сума повністю враховується при визначенні податкової знижки:

$500 \times 12 = 6000 \text{ грн}$ – страховий платіж за рік.

$\text{ПДФО1} = 120000 \times 0,18 = 21600 \text{ грн};$

$\text{ПДФО2} = (120000 - 6000) \times 0,18 = 20520 \text{ грн};$

податкова знижка = $21600 - 20520 = 1080 \text{ грн.}$

Подати документи для отримання податкової знижки можна:

1. Особисто звернутися до територіального органу Державної податкової служби України у місті.

2. Онлайн. Для цього потрібно мати електронний цифровий підпис.

3. Надіслати поштою.

До податкової знижки включаються фактично здійснені протягом звітного року витрати, підтверджені платіжними та розрахунковими документами, зокрема квитанціями, фіскальними або товарними чеками,

прибутковими касовими ордерами, що ідентифікують продавця товарів (робіт, послуг) і особу, яка звертається за податковою знижкою, а також копіями договорів за їх наявності, в яких обов'язково повинно бути відображено вартість таких товарів (робіт, послуг) і строк оплати за такі товари (роботи, послуги).

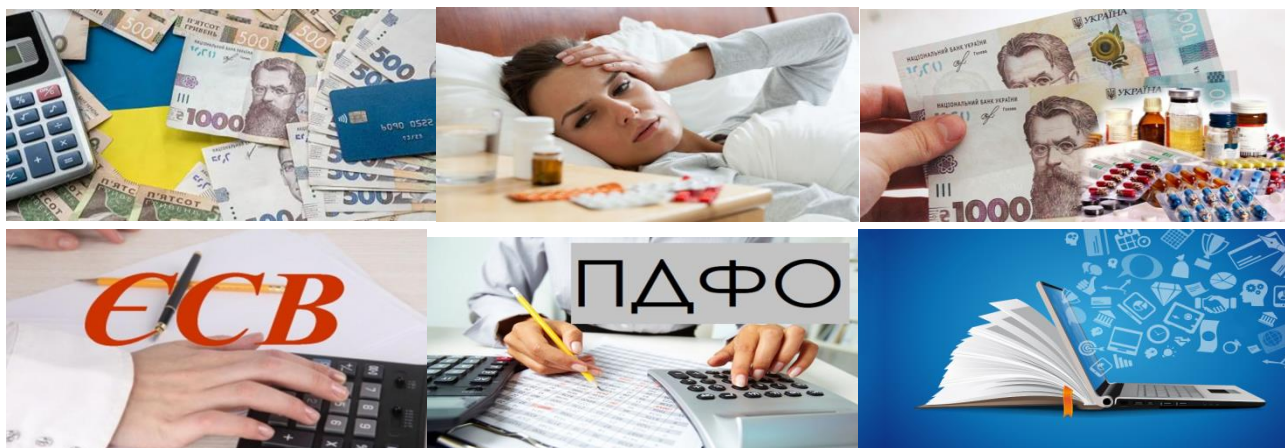
Для зручності платників запроваджено електронний сервіс в Електронному кабінеті (<http://cabinet.tax.gov.ua>) у розділі «ЕК для громадян» – «Податкова декларація про майновий стан і доходи», який надає можливість громадянам подати декларацію в електронному вигляді та надіслати скан-копії підтверджуючих документів. Скористатись сервісом можуть особи, які ідентифікувалися за особистим ключем, виданим кваліфікованим надавачем електронних довірчих послуг.

Мобільний застосунок «Моя податкова» у розділі «Послуги» надає можливість подати декларацію про майновий стан і доходи для отримання податкової знижки:

- обрати «Подати декларацію про майновий стан і доходи»;
- вказати суму витрат відповідного виду;
- зазначити реквізити банківського рахунку (інша інформація про банківський рахунок заповниться автоматично);
- прикріпити документи в електронному вигляді (додатки можуть бути додані у pdf-форматі або фото);
- підписати та надіслати.

Застосунок «Моя податкова» необхідно завантажити в AppStore або GooglePlay, ідентифікуватися онлайн за допомогою файлового або хмарного КЕП будь-якого надавача.

При схваленні запиту працівниками податкової служби, компенсація буде виплачена впродовж 60 днів від дня подачі документів. Гроші надійдуть на вказаний банківський рахунок. Якщо номер рахунку не зазначено, поштовий переказ надійде на адресу, яку вказано в декларації.

ТЕМА 3

ПЕНСІЯ ТА СИСТЕМА ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Питання для обговорення семінарського заняття

1. Пенсія та система пенсійного забезпечення в Україні.
2. Страховий стаж: зарахування та формування довідок.
3. Додавання даних про періоди навчання на веб-портал Пенсійного фонду України.
4. Недержавне пенсійне забезпечення.

Література: 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 13, 20, 21, 23, 26, 33.

1. Пенсія та система пенсійного забезпечення в Україні.

Пенсія – це грошова виплата, що виплачується особам, які:

- досягли пенсійного віку (пенсії за віком);
- мають інвалідність (пенсії по інвалідності);
- втратили годувальника (пенсії у зв'язку з втратою годувальника).

Пенсія – це пожиттєве джерело доходу.

Станом на 1 серпня 2024 року загальна чисельність пенсіонерів в Україні становила 10,271 млн осіб, середній розмір пенсії на 1 липня 2024 року становив 5816,62 гривень. Загальна чисельність застрахованих осіб (працюючих) на 1 серпня 2024 року склала 9,814 млн осіб. Тобто, на одного пенсіонера припадає менше одного працюючого працівника.

Мінімальний розмір пенсії за стажу від 15 років до 21 року у віці 65 років у 2024 році в Україні становить 2361 грн, максимальний – 23610 грн. На розмір пенсії впливає не тільки стаж, а й те, яким було співвідношення зарплати людини із середньою зарплатою по Україні, рис. 3.1.

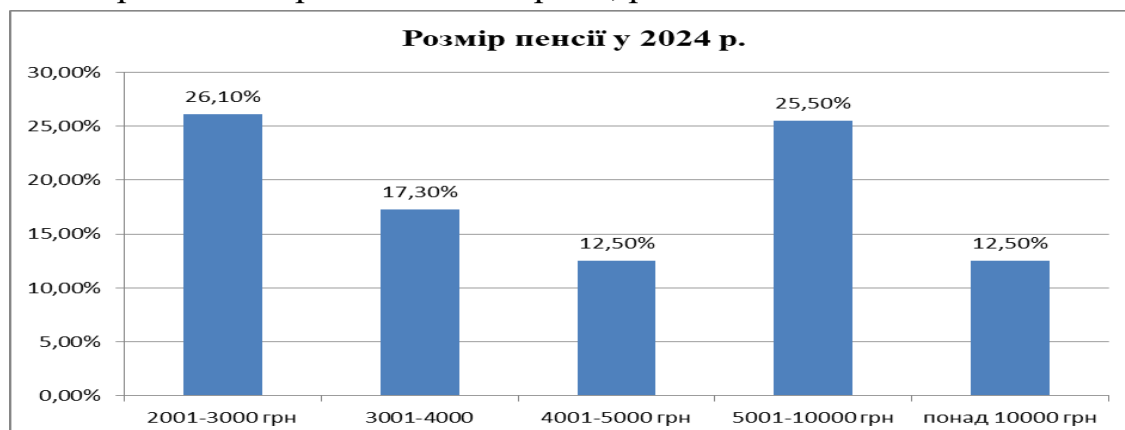

Рис. 3.1. Розміри отримуваних пенсій у 2024 р.

Перші пенсії (пенсіони) з'явилися ще в XIX сторіччі в монархічній Європі, коли указом самодержця призначалися пенсії окремим видатним особам за особливі заслуги перед королівською династією: придворним, воєначальникам, ученим, художникам. Перші державні пенсії з'явилися в Німеччині при «залізному канцлерові» Бісмарку в 1889 році, які виплачувалися після досягнення 70-річного віку за середньої тривалості життя в Німеччині на той час всього... в 45 років.

Залежно від того, із яких коштів і ким виплачується пенсія, система пенсійного забезпечення в Україні складається з трьох рівнів:

1. Солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

2. Накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

3. Система недержавного пенсійного забезпечення (добровільні пенсійні заощадження), рис. 3.2.

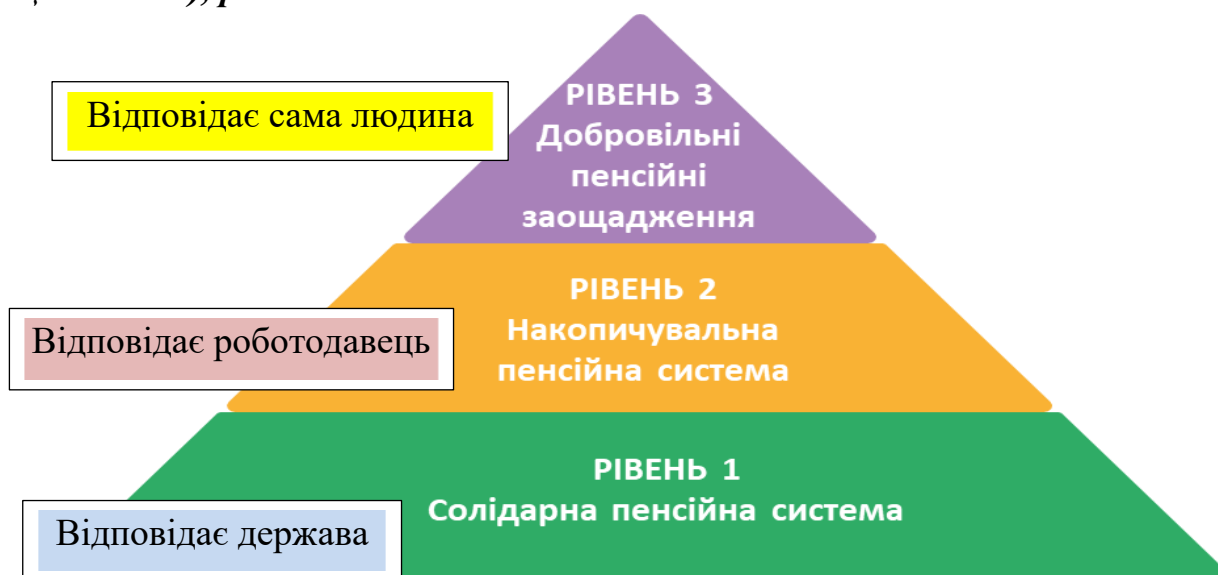

Рис. 3.2. Рівні системи пенсійного забезпечення та відповідальність за формування внесків

За солідарної системи пенсії виплачують із внесків працюючих громадян. За накопичувальної системи і системи недержавного пенсійного забезпечення пенсію сплачують особі з її внесків, які вона накопичила впродовж життя.

Солідарна та накопичувальна системи є обов'язковими. Якщо отримали дохід, необхідно сплатити пенсійні внески. Система недержавного пенсійного забезпечення є добровільною. Кожна людина самостійно вирішує, чи вкладати кошти на третьому рівні для отримання.

В Україні пенсії переважно виплачують лише з першого рівня, тобто з солідарної системи. Другий рівень (накопичувальну систему) планують

запровадити найближчим часом. Третій рівень (недержавне пенсійне забезпечення) існує за бажанням людини, але поки цей рівень не є популярним серед українців. Функціонування її забезпечують недержавні пенсійні фонди, страхові компанії та банківські установи. Скористатися недержавним пенсійним забезпеченням фізичні особи можуть, якщо за власним бажанням вирішать сплачувати додаткові внески поряд із внесками до солідарної та накопичувальної систем. Такі додаткові внески за них може сплачувати роботодавець. Відтак після виходу на пенсію особа одержуватиме не лише державні (з пенсійного та накопичувального фондів), а й недержавні кошти.

Про пенсію краще замислюватись якомога раніше. Якщо почати відкладати гроші у 25 років, то приблизно у 40 вже буде достатня сума, щоб отримувати певні відсотки.

Пенсії – це не лише виплати літнім людям. У солідарній системі передбачено пенсії за віком, по інвалідності і у зв'язку з втратою годувальника, рис. 3.3.

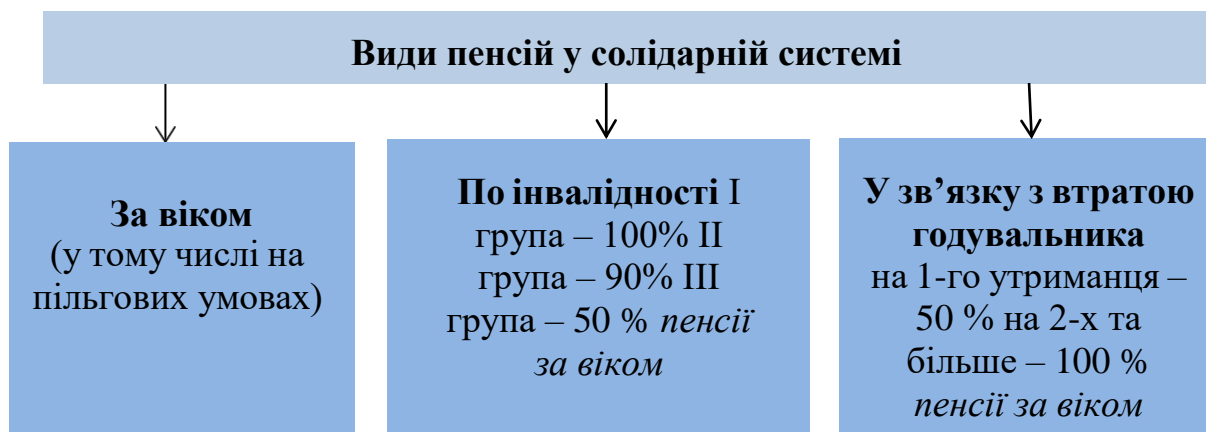

Рис. 3.3. Види пенсій у солідарній системі в Україні

Пенсії виплачують за рахунок внесків, що сплачують за працюючих працівників – єдиний соціальний внесок (ЄСВ). Для найманих працівників ЄСВ сплачує роботодавець. Осіб, із доходів яких сплачують ЄСВ, називають застрахованими особами, а період їхньої роботи, за який сплачений ЄСВ, називають страховим стажем.

Звернення за призначенням пенсії може здійснюватися в будь-який час після виникнення права на пенсію, але не раніше, ніж за місяць до досягнення пенсійного віку.

Пенсійний фонд – це великий «грошовий мішок», куди спочатку надходять пенсійні внески, а потім вони перерозподіляються на пенсії.

У 2024 році мінімальний страховий стаж для жінок і чоловіків становить 31 рік. Надалі необхідна тривалість стажу кожного року зростатиме на один рік, поки 2028-го не досягне 35 років, табл. 3.1.

Страховий стаж для виходу на пенсію протягом 2024 – 2028 рр.

Період виходу на пенсію	Вік особи		
	60 років	63 роки	65 років
з 01.01.2024 по 31.12.2024	не менше 31 року	від 21 до 31 року	від 15 до 21 років
з 01.01.2025 по 31.12.2025	не менше 32 років	від 22 до 32 років	від 15 до 22 років
з 01.01.2026 по 31.12.2026	не менше 33 років	від 23 до 33 років	від 15 до 23 років
з 01.01.2027 по 31.12.2027	не менше 34 років	від 24 до 34 років	від 15 до 24 років
починаючи з 01.01.2028	не менше 35 років	від 25 до 35 років	від 15 до 25 років

Для того, щоб у 2024 році стати пенсіонером у 60 років, потрібно мати щонайменше 31 рік страхового стажу. Окрім того, у 2024 році зможуть піти на пенсію 63-річні українці зі стажем від 21 до 31 років, а також 65-річні, які мають стаж від 15-ти до 21 років.

Якщо у 2024 році людина досягне пенсійного віку 60 років, але не матимете необхідного страхового стажу тривалістю 31 років, то пенсію призначать по досягненню 63-х років. При цьому законодавчі вимоги до стажу будуть такі: від 21 до 31 років.

Якщо і в 63 роки зазначеного стажу (від 21 до 310 років) не набереться, пенсію призначать у 65 років, але за умови наявності страхового стажу від 15 до 21 років.

Тим, у кого немає стажу навіть 15 років, держава під час виходу на пенсію в 65 років гарантує виплату в розмірі прожиткового мінімуму – соціальну пенсію. Призначають її тим, у кого немає права на повноцінну пенсію, і такі виплати людина може отримувати до кінця життя, якщо не здатна фізично працювати, утримувати себе і не має інших доходів. Якщо в людини нульовий дохід, то їй виплачуватимуть 100 % прожиткового мінімуму – 2361 грн, якщо людина працює і отримує певну суму, але менше, ніж 2361 гривня, то держава доплачує їй, щоб дохід став таким, як прожитковий мінімум.

Якщо страхового стажу бракує, можна його докупити шляхом добровільної участі в системі загальнообов'язкового соціального страхування.

Для цього потрібно укласти договір з Пенсійним фондом України про добровільну участь у системі пенсійного страхування.

Для того, щоб особі, яка не працює, був зарахований повний місяць страхового стажу, за неї має бути сплачена сума, що не нижче мінімального страхового внеску. З 1 квітня 2024 року мінімальний страховий внесок становить 1760 грн (мінімальна заробітна плата помножена на 22 %).

Вартість стажу вираховується за формулою, де між собою множаться страховий внесок у розмірі 22 %, коефіцієнт вартості компенсації та кількість місяців, що бракують.

За один рік коефіцієнт становить 2, за два роки – 1,8, за три роки – 1,6, за чотири роки – 1,4, за п'ять років – 1,2.

Майбутній пенсіонер також має укласти договір про добровільну участь у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, сплативши стаж за попередні періоди або майбутні роки (для виходу на пенсію раніше). Такий договір можна укласти не менше ніж на рік. Сплатити суму потрібно всю одразу протягом 10 календарних днів після підписання договору.

Сума сплачених внесків зараховуються за місяць, у якому кошти надійшли на рахунок Пенсійного фонду.

Докупити страховий стаж можна лише за ті періоди, коли громадянин не був працевлаштованим чи зареєстрованим фізичною особою – підприємцем. Ті платники, які були застрахованими, але не сплачували ЄСВ в період дії пільги, страховий стаж докупити не зможуть. За період до 2004 року купити стаж неможливо.

В Україні розмір пенсії залежить від середньої заробітної плати в країні на момент виходу на пенсію, особистого коефіцієнту заробітної плати пенсіонера, який показує, наскільки офіційна зарплата пенсіонера була більшою, рівною або меншою за середню заробітну плату по країні, та коефіцієнту страхового стажу.

Розмір середньої зарплати – це показник середньої заробітної плати в Україні за останні три роки, що передували призначенню пенсії, та з якої сплачено страхові внески.

Індивідуальний коефіцієнт зарплати – це сума співвідношень зарплати в конкретному місяці до середньої зарплати по Україні. Щоб його розрахувати, потрібно взяти зарплату людини за кожен місяць і розділити її на середню зарплату по країні цього місяця. Потрібно вирахувати коефіцієнт за всі місяці, які брали участь у розрахунку, а потім потрібно знайти його середнє значення. Що вищий коефіцієнт, то краще. Якщо в середньому людина протягом трьох років отримувала таку ж зарплату, як і середня по країні, то коефіцієнт дорівнювати приблизно одиниці. Якщо вищу, коефіцієнт, відповідно, буде вищим за одиницю.

Коефіцієнт страхового стажу – кількість років стажу роботи потрібно помножити на величину оцінки одного року страхового стажу та поділити на

12. Фактично кількість років стажу необхідно помножити на 0,01. Один рік стажу дає всього 1 % до пенсії, а особистий коефіцієнт можна збільшити в три-п'ять разів.

2. Страховий стаж: зарахування та формування довідок.

Поняття «страховий стаж» введено в дію Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року № 1058-IV, який набув чинності з 1 січня 2004 року.

Наявність стажу безпосередньо пов'язана зі сплатою страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, тобто з 1 січня 2004 року до страхового стажу зараховуються лише ті періоди, протягом яких сплачувалися страхові внески, і в розмірах пропорційно сплаченим внескам.

До страхового стажу зараховуються:

1. Періоди, протягом яких людина перебувала на обліку у Центрі зайнятості та отримувала:

- допомогу по безробіттю (крім одноразової її виплати для організації безробітним підприємницької діяльності);
- допомогу по частковому безробіттю;
- допомогу по частковому безробіттю на період карантину через COVID-19;
- допомогу у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації.

2. Отримання виплат за окремими видами соціального страхування, крім пенсій усіх видів (за винятком пенсії по інвалідності).

3. Період отримання допомоги по вагітності та пологах.

4. Період відпустки по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку.

5. Неповний місяць роботи як повний за умови, що сума сплачених за цей місяць страхових внесків є не меншою, ніж мінімальний страховий внесок.

До страхового стажу не зараховують:

- час перебування працівника у відпустці без збереження заробітної плати (якщо працівник перебував у такій відпустці повний місяць);
- навчання у вищих навчальних закладах після 1 січня 2004 року (якщо особа не працювала), оскільки студенти не підлягають загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню.

Весь трудовий стаж, набутий до 1 січня 2004 року, враховується до страхового стажу на умовах раніше діючого законодавства.

До трудового стажу, набутого до 2004 року, зараховуються періоди:

- очного навчання у закладах вищої освіти, технікумах, училищах;

- підвищення кваліфікації та перепідготовка кадрів;
- навчання в аспірантурі та докторантурі (з відривом від виробництва).

До 01 січня 2004 року стаж називався трудовим. Трудовий стаж – це період роботи, який підтверджують записи у трудовій книжці або інші документи. Трудова книжка – це основний документ, який підтверджує стаж. За її відсутності, а також у випадках відсутності необхідних записів, наявності неправильних чи неточних записів про періоди роботи, трудовий стаж необхідно підтвердити, тобто подати підтверджуючі документи, які містять відомості про періоди роботи. Періоди трудового стажу, набутого до 2004 року, зараховуються до страхового стажу.

Усі дані про сплачені внески, починаючи з 1 січня 2004 р., внесено до Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Факт сплати/несплати роботодавцем єдиного соціального внеску та зарахування/не зарахування даного періоду для страхового стажу можна перевірити:

- безпосередньо у будь-якому сервісному центрі ПФУ, пред'явивши паспорт та довідку про присвоєння реєстраційного номера облікової картки платника податків (РНОКП);

онлайн:

- зареєструвавшись на веб-порталі електронних послуг Пенсійного фонду України (далі – ПФУ) або в мобільному застосунку «Пенсійний фонд»;
- на порталі Дія чи у мобільному застосунку «Дія».

Для отримання Довідки про страховий стаж через веб-портал ПФУ педагогічним працівникам закладів професійної (професійно-технічної) освіти, необхідно:

1. Зайти на веб-портал електронних послуг ПФУ (<https://portal.pfu.gov.ua>), натиснути «Вхід» та авторизуватися зручним способом (наприклад, за допомогою кваліфікованого електронного підпису або логіну та паролю, або системи ID.GOV.UA, або Дія.Підпис).

2. У меню зліва, у розділі «Комунікації з ПФУ», обрати пункт «Запит на отримання електронних документів».

Якщо вхід виконуємо як юридична особа, відкриється «Заява на отримання електронного документу», у якій необхідно прописати РНОКП працівника, його ПІП та контактний номер телефону виконавця.

Якщо вхід виконуємо як фізична особа, у полі «Тип звернення» обираємо «Довідка ОК-5» або «Довідка ОК-7» (загальні дані будуть заповнені системою). Надаємо згоду на передачу та обробку персональних даних.

3. Натиснути «Відправити до ПФУ».

4. Перевірити наявність сформованої довідки в розділі «Мої звернення», документ після формування надійде автоматично протягом кількох хвилин.

Довідки ОК-5 та ОК-7 – це індивідуальні відомості про застраховану особу з реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов’язкового державного соціального страхування.

Довідка ОК-5 містить дані щодо суми заробітку для обчислення пенсії, визначення страхового стажу, сплати страхових внесків. На підставі цієї довідки застрахована особа отримує інформацію щодо набутого страхового стажу та заробітної плати, яка буде врахована при призначенні пенсії. Довідка ОК-5 формується за період, починаючи з 2000 року.

Довідка ОК-7 містить відомості про суми заробітної плати, з якої сплачується єдиний соціальний внесок, та страховий стаж за період із 2011 року. Зазвичай, довідку ОК-7 використовують при визначенні страхового стажу для розрахунку сум лікарняних, нарахування допомоги по безробіттю тощо.

Для отримання довідок ОК-5 та ОК-7 через мобільний додаток «Дія» (що скорочено від «Держава і я») необхідно:

- авторизуватися;
- натиснути на розділ «Сервіси», перейти і натиснути «Довідки та витяги», обрати необхідну довідку (ОК-5 чи ОК-7) та натиснути «Замовити довідку».

За кілька хвилин додаток «Дія» сформує повідомлення «Довідку сформовано». Довідку можна переглянути або зберегти за бажанням.

Отримана інформація щодо страхового стажу необхідна при нарахуванні лікарняних, призначенні пенсій, влаштуванні на нову роботу.

3. Додавання даних про періоди навчання на веб-портал Пенсійного фонду України.

Відповідно до пункту «д» ст. 56 Закону України «Про пенсійне забезпечення» від 05 листопада 1991 року № 1788-ХІІ до стажу роботи зараховується навчання у вищих і середніх спеціальних навчальних закладах, в училищах і на курсах по підготовці кадрів, підвищенню кваліфікації та перекваліфікації, в аспірантурі, докторантурі і клінічній ординатурі.

Час навчання у вищих навчальних, професійних навчально-виховних закладах, навчальних закладах підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів, в аспірантурі, докторантурі і клінічній ординатурі підтверджується дипломами, посвідченнями, свідоцтвами, а також довідками та іншими документами, що видані на підставі архівних даних і містять відомості про періоди навчання.

За відсутності в документах відомостей для підтвердження часу навчання

приймаються довідки про тривалість навчання в навчальному закладі у відповідні роки за умови, що в документах є дані про закінчення повного навчального періоду або окремих його етапів.

Тобто, період навчання до 01 січня 2004 року, враховується до страхового стажу на підставі вищезазначених документів.

На веб-порталі ПФУ є можливість додати дані про періоди навчання до страхового стажу.

Послідовність дій при завантаженні документів про освіту педагогічними працівниками закладів професійної (професійно-технічної) освіти, на веб-портал ПФУ:

1. Перейти на сайт ПФУ та натиснути кнопку «Вхід», рис. 3.4.

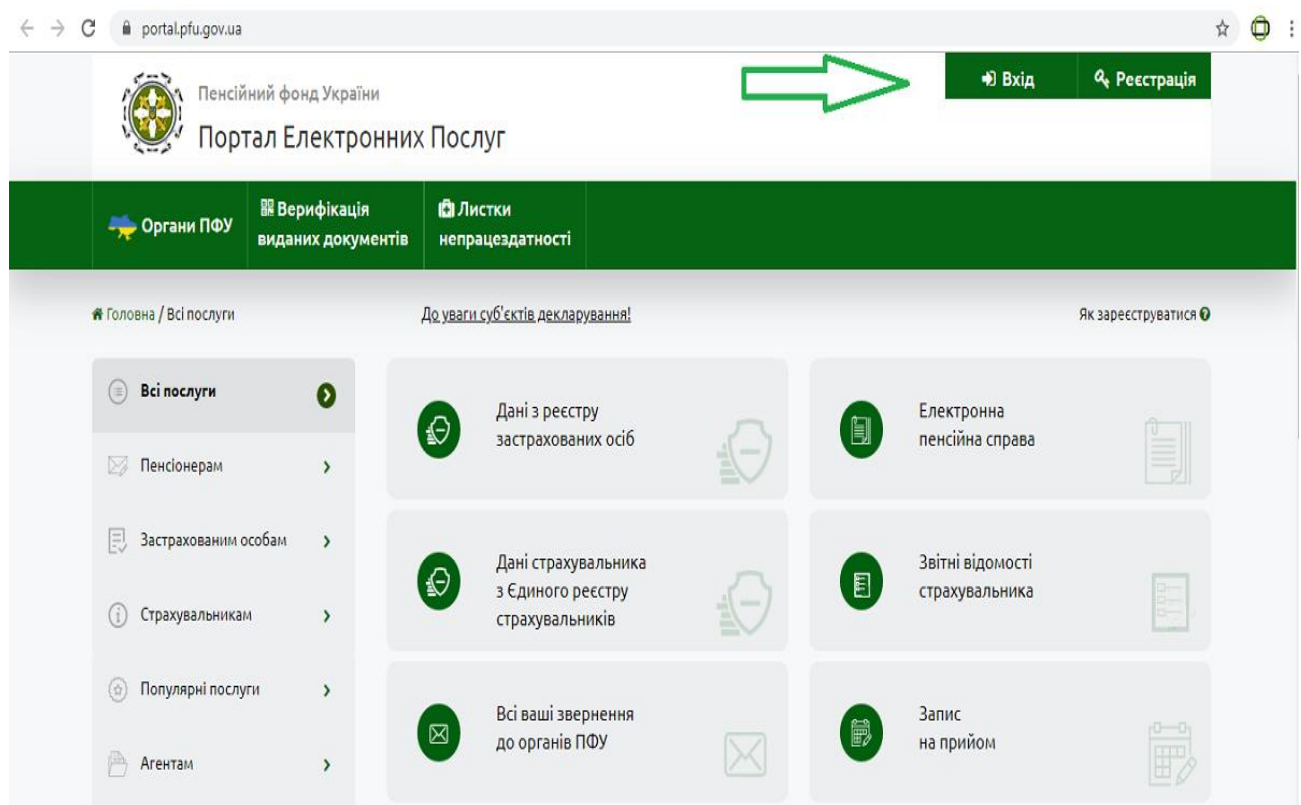

Рис. 3.4. Вхід на веб-портал ПФУ

2. Авторизуватися зручним способом:

- за кваліфікованим електронним підписом (КЕП), який можна отримати в Державній податковій службі, акредитованому центрі сертифікації ключів, а також у деяких банках: ПриватБанк, Укрсиббанк, ПУМБ, Альфа-Банк, Креді Агріколь Банк тощо;

- за логіном і паролем – для цього необхідно зареєструватися на порталі за допомогою коду, отриманого в територіальних органах ПФУ за наявності паспорта, ідентифікаційного коду та відповідної заяви;

- через сервіс GOV.UA, який передбачає ідентифікацію за ЕЦП, за мобільним телефоном (Mobile ID) або наявності рахунку в одному з 27 банків

України (Bank ID).

Наприклад, у вікні, що відкрилось, «Увійти до системи» внести необхідні дані:

- в полі «Оберіть АЦСК» – обираємо КНЕДП ТОВ «Центр сертифікації ключів «Україна»;
- в наступному полі обираємо файл ключа та вводимо пароль, рис. 3.5.

Увійти до системи

За КЕП За логіном За ЕПП За токеном За ID.GOV.UA

Оберіть файл ключа електронно-цифрового підпису та введіть пароль до ключа [Бажаєте знати більше?](#)

Бажаєте увійти як* Фізична особа

Виберіть АЦСК* КНЕДП - АЦСК МВС України

Оберіть файл ключа* АЦСК Національного банку України

Пароль ключа* **КНЕДП ТОВ "Центр сертифікації ключів "Україна"**

* - поля обов'язкові для заповнення

Кваліфікований надавач ЕДП "Казначейство"

АЦСК 'eSign' ТОВ 'Алтерсайд'

Акредитований центр сертифікації ключів АТ "Ощадбанк"

Рис. 3.5. Обрання ключа та підтвердження пароля

3. Після входу в особистий кабінет обираємо підпункт «Відомості про трудові відносини» у розділі «Комунікації з ПФУ», рис. 3.6.

Комунікації з ПФУ

- Запит на отримання електронних документів
- Анкета для зміни даних в Реєстрі застрах. осіб
- Відомості про трудові відносини**
- Звернення
- Запит на підготовку паперових документів
- Запис на прийом
- Очікує відправки до ПФУ

Рис. 3.6. Комунікації з ПФУ

4. Ознайомлюємось з інформаційним повідомленням та натискаємо «Продовжити», рис. 3.7.

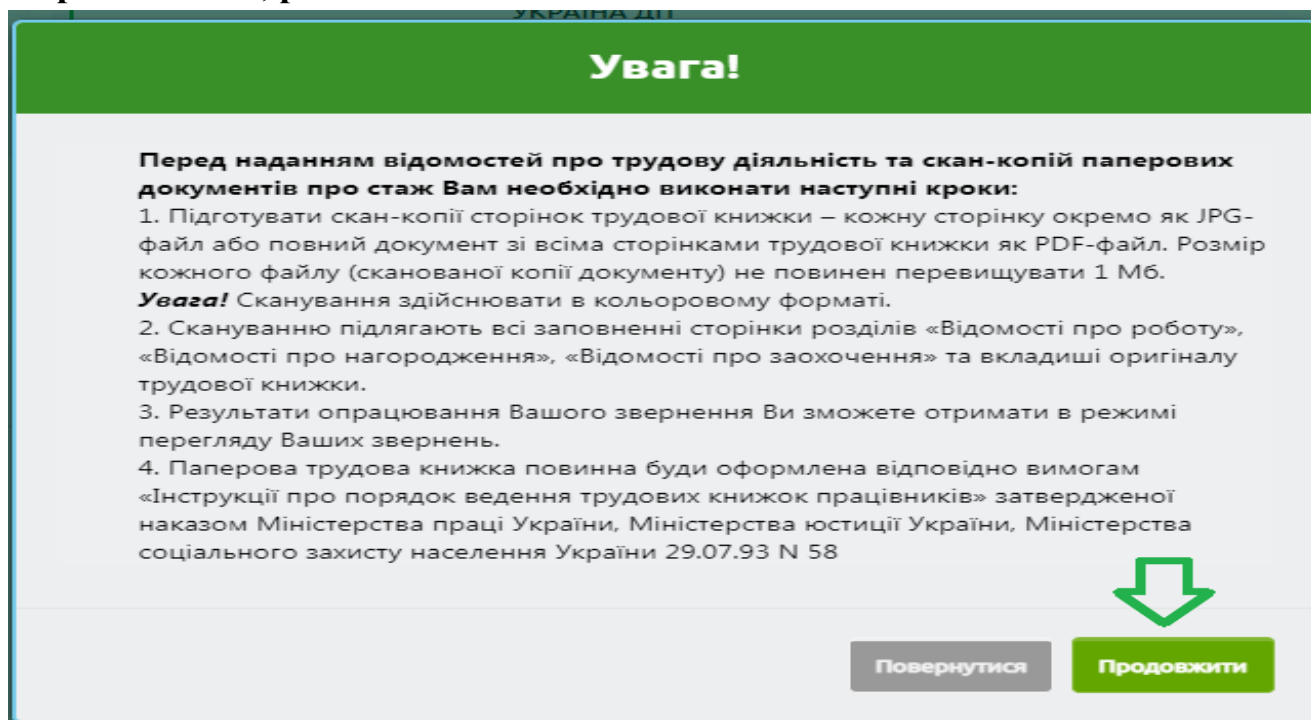

Рис. 3.7. Ознайомча інформація

5. Вводимо РНОКПП особи, серію та номер паспорта, прізвище, ім'я, по батькові. Обов'язково ставимо відмітку про згоду на обробку даних.

6. Переходимо до «Скан-копії документів», натискаємо «Додати документ», обираємо «Диплом (свідоцтво, атестат) про навчання» і завантажуюмо кольорові скановані копії дипломів разом з додатками, бажано у pdf-форматі, рис. 3.8.

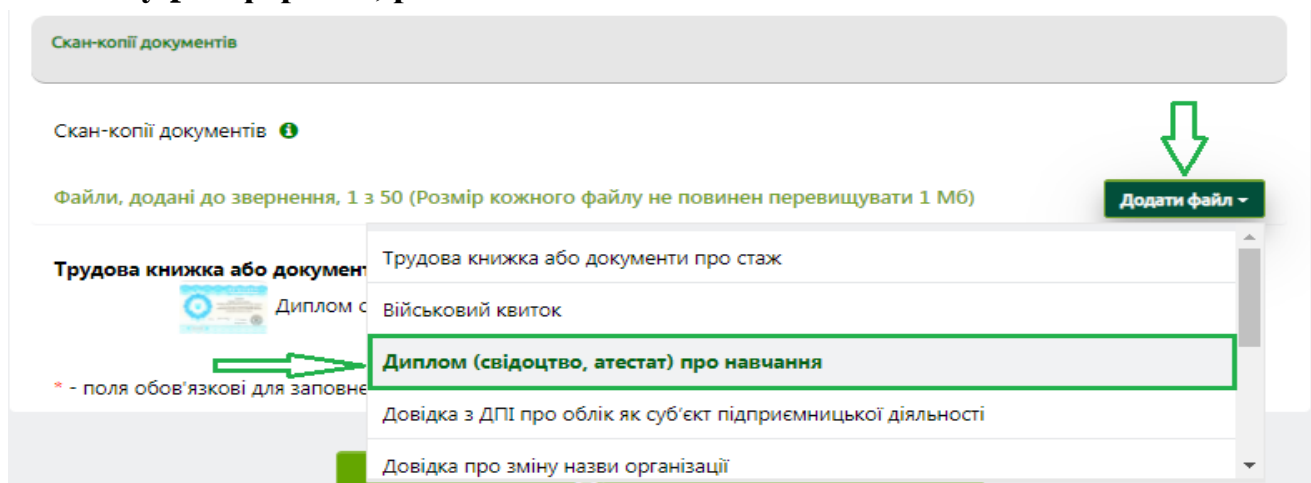

Рис. 3.8. Додавання документів про освіту на веб-портал ПФУ

7. Після завантаження натиснути «Підписати та відправити в ПФУ», підписати документи електронним підписом.

Заява буде відобразитись у розділі «Мої звернення».

Після перевірки та опрацювання ПФУ даних та внесення їх до Реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування нові періоди будуть додані до електронного варіанту трудової книжки.

Тобто, періоди трудової діяльності зараховуються до страхового стажу при обчисленні пенсії до 01.01.2004 р. згідно із Законом України «Про пенсійне забезпечення». Після 01.01.2004 р. – відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

4. Недержавне пенсійне забезпечення.

Система недержавного пенсійного забезпечення (третій рівень системи пенсійного забезпечення в Україні) створена для формування додаткових пенсійних накопичень за рахунок добровільних внесків фізичних осіб і роботодавців.

Недержавне пенсійне забезпечення здійснюється:

– недержавними пенсійними фондами (НПФ) – укладення пенсійних контрактів між адміністраторами пенсійних фондів та вкладниками таких фондів;

– страховими організаціями – підписання договорів страхування довічної пенсії, страхування ризику настання інвалідності або смерті учасника фонду;

– банківськими установами – укладення договорів про відкриття пенсійних депозитних рахунків для накопичення пенсійних заощаджень у межах суми, визначеної для відшкодування вкладів Фондом гарантування вкладів фізичних осіб.

НПФ у багатьох країнах світу є одним з основних інструментів підвищення рівня пенсійного забезпечення населення.

НПФ – це юридична особа зі статусом неприбуткової організації, фінансова установа, яка здійснює діяльність з метою накопичення коштів на додаткову недержавну пенсію та здійснює пенсійні виплати учасникам фонду. Учасники НПФ – люди, на користь яких сплачуються пенсійні внески до НПФ, а вкладники – це особи, які здійснюють такі внески (учасники, їх роботодавці, професійне об'єднання або члени сім'ї). Розмір пенсії залежить не від держави, а від суми вкладу клієнта НПФ.

НПФ створюється, провадить діяльність і ліквідується згідно з Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 9 липня 2003 року № 1057-IV, має статус неприбуткової установи, тобто не має на меті одержання прибутку для його подальшого розподілу між засновниками фонду. Весь отриманий фондом інвестиційний дохід розподіляється тільки між його учасниками.

Переваги вибору НПФ:

1. Розмір пенсії залежить від внесків дюдини.
2. Заощадження приносять інвестиційний дохід.
3. Внески накопичуються швидше за рахунок дії капіталізації.
4. Накопичення успатковуюються.

НПФ в Україні працюють з 2005 року і є складовою накопичувальної пенсійної системи. За даними Нацкомісії з цінних паперів та фондового ринку в Україні зареєстровано 63 недержавних пенсійні фонди, хоча діяльність на ринку здійснювали лише 58 фондів.

Корпоративний недержавний пенсійний фонд Національного банку України – найбільший в Україні недержавний пенсійний фонд. Активи КНПФ НБУ станом на 01.01.2024 року становили 2089 млн грн. Друге місце посідає «ОТП Пенсія» з активами 490 млн грн, третє – Приватфонд (427,6 млн грн), четверте – «Укрексімбанк» (394,4 млн грн), п'яте – Емерит-Україна (277 млн грн).

До п'яти найкращих фондів за дохідністю, за результатами 2023 року, увійшли:

1. Династія.
2. Емерит-Україна.
3. Соціальний стандарт.
4. ОТП Пенсія.
5. Фармацевтичний.

Показник дохідності становив від 15,7 % до 21,3 % при середньому показнику 14,4 % річних.

НПФ поділяються на три види:

1. Корпоративний НПФ – створюється юридичною особою-роботодавцем або кількома юридичними особами-роботодавцями, до яких можуть приєднуватися роботодавці-платники. Учасниками такого фонду можуть бути виключно фізичні особи, які перебувають (перебували) у трудових відносинах з роботодавцями-засновниками чи роботодавцями-платниками такого фонду.

2. Професійний НПФ – можуть створювати об'єднання юридичних осіб-роботодавців, об'єднання фізичних осіб, включаючи професійні спілки, чи фізичні особи, пов'язані за родом їх професійної діяльності. Учасниками такого фонду можуть бути тільки фізичні особи, у яких ознаки їх професійної діяльності співпадають з ознаками, визначеними в статуті фонду (наприклад, працівники металургійної галузі).

3. Відкритий НПФ створюється будь-якими юридичними особами, крім тих, діяльність яких фінансується за рахунок державного або місцевих

бюджетів. Учасниками відкритого фонду можуть бути будь-які фізичні особи незалежно від місця та характеру їх роботи.

Участь в НПФ як для громадян, так і для роботодавців є добровільною.

Пенсійні накопичення учасника НПФ формуються за рахунок пенсійних внесків, сплачених самим учасником, його роботодавцем або членами сім'ї, та інвестиційного доходу, отриманого в результаті інвестування коштів. Усі кошти, що обліковуються на індивідуальному пенсійному рахунку учасника фонду (пенсійні внески та інвестиційний дохід), є власністю учасника НПФ незалежно від того, хто платив внески – сам учасник, його роботодавець або родичі. Розпоряджатися цими коштами може лише учасник. Пенсійні кошти учасника можуть успадковуватись його спадкоємцями.

Додаткову недержавну пенсію можна одержувати паралельно з державною. Розмір пенсійних виплат з НПФ визначається, виходячи з суми накопичених коштів учасника, яка залежить від розміру пенсійних внесків, терміну їх накопичення та розподіленого інвестиційного доходу.

Види пенсійних виплат:

1. Пенсія на визначений строк – виплачується у вигляді щомісячних або інших періодичних платежів по досягненні пенсійного віку. Учасник НПФ сам визначає пенсійний вік (у межах 45-65 років для жінок, 50-70 років для чоловіків) та строк виплат (10 або більше років).

2. Одноразова виплата – усі накопичені кошти виплачуються одноразово на вимогу учасника фонду у таких випадках: медично підтвердженого критичного стану здоров'я (онкозахворювання, інсульт тощо) чи настання інвалідності учасника фонду; якщо сума пенсійних накопичень учасника менше розміру, достатнього для мінімальних виплат протягом 10 років; виїзду учасника на постійне проживання за межі України; смерті учасника (отримують спадкоємці учасника).

3. Довічна пенсія – виплачується у вигляді періодичних платежів страховими організаціями, з якими учасник може укласти договір страхування довічної пенсії за рахунок коштів, перерахованих страховій організації з НПФ.

Пенсійні виплати залежать від відрахувань, які зробив клієнт. На сайтах НПФ можна їх розрахувати. Наприклад, калькулятор на сайті Всеукраїнського адміністратора пенсійних фондів показав, якщо відкладати 500 грн щомісяця протягом 15 років, то середній розмір щомісячної виплати складатиме 9,6 тис. грн протягом 10 років.

Учасники НПФ можуть контролювати ефективність роботи фонду, отримуючи інформацію про стан своїх накопичень (в тому числі і про інвестиційний дохід), та при необхідності переводити кошти до іншого НПФ.

На відміну від НПФ страхові компанії дозволяють клієнтам раніше від пенсійного віку отримати свої накопичення (як чоловікам, так і жінкам).

Після закінчення дії договору страхування замість одноразової страхової виплати можна обрати виплату у формі пенсійного опціону – це може бути довічна пенсія (довічний пенсійний опціон) або пенсійний опціон на визначений строк (10, 15, 20, 25 років).

Приклад. Компанія «ГРАВЕ УКРАЇНА, Страхування життя». Програма СЕП (страхова економічна програма, яка надає можливість забезпечити гідний рівень життя людини і її рідних, наприклад після виходу на пенсію та отримати страховий і соціальний захист). Пенсійний опціон із захистом капіталу.

Застрахована особа – чоловік віком 40 років
Строк страхування – 20 років
Щорічний страховий платіж – 10000 грн
Прогнозована виплата по закінченню строку дії договору страхування – 414061 грн.
Вид пенсійного опціону – довічний.
Щорічний розмір пенсійного опціону – 25285,20 грн
Відхід застрахованої особи з життя через 12 місяців після початку виплат
Сума, що повертається вигодонабувачеві – 388775,80 грн.

Головна перевага пенсійного опціону із захистом капіталу полягає в тому, що застрахована особа та її вигодонабувач обов'язково отримують повну суму інвестованого капіталу.

У випадку, коли застрахована особа йде з життя протягом строку виплат, вигодонабувачеві виплачується різниця між інвестованим капіталом (страховою виплатою по закінченні строку дії договору страхування) та всіма виплатами пенсійного опціону, які були сплачені застрахованій особі до моменту її відходу з життя.

Отже, система недержавного пенсійного забезпечення спрямована на забезпечення належного рівня захисту пенсійних заощаджень громадян.

5. ЗАВДАННЯ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

ТЕМА 2

ВИПЛАТИ ПРАЦІВНИКАМ ТА ЇХ ОПОДАТКУВАННЯ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Рекомендовані питання для обговорення

1. Заробітна плата та її оподаткування.
2. ЄСВ, порядок нарахування та сплати.
3. Допомога з тимчасової втрати працездатності як гарантована виплата педагогічному працівнику професійно-технічної освіти на період хвороби.
4. Перелік витрат, за якими можна отримати податкову знижку.
5. Порядок отримання податкової знижки за навчання.
6. Перелік документів для отримання податкової знижки за договорами страхування життя.

Література: 14, 15, 16, 17, 18, 26.

Завдання до семінарського заняття

1. Опрацювати теоретичний матеріал з тематики питань семінарського заняття та дати відповіді на питання для самоконтролю до теми 2.
2. Підготувати реферат на тему: «Податкова соціальна пільга: вітчизняний та міжнародний досвід».
3. Реферат повинен включати наступні елементи: постановку проблеми, аналіз ситуації в Україні та закордоном. Прогноз можливого розвитку подій у період повоєнного відновлення України.

ТЕМА 3

ПЕНСІЯ ТА СИСТЕМА ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Рекомендовані питання для обговорення

1. Пенсія та порядок її розрахунку.
2. Рівні системи пенсійного забезпечення в Україні.
3. Види пенсій у солідарній системі.
4. Недержавне пенсійне страхування.

5. Недержавний пенсійний фонд.

Література: 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 13, 20, 21, 23, 26, 33.

Завдання до семінарського заняття

1. Опрацювати теоретичний матеріал з тематики питань семінарського заняття та дати відповіді на питання для самоконтролю до теми 3.

2. Підібрати теми рефератів виходячи з інформації наведеної у презентації до теми 3.

3. Реферат повинен включати наступні елементи: постановку проблеми, аналіз ситуації у відповідності до обраної теми, висунення гіпотези по даній темі та її оцінку відповідності реальній ситуації. Прогноз можливого розвитку подій у період війни та повоєнного відновлення України.

6. ПРОБЛЕМНО-ПОШУКОВІ ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СЛУХАЧА

Питання для самоконтролю до теми 1

1. Охарактеризуйте взаємозв'язок між фінансовою грамотністю та фінансовою культурою.

2. Назвіть заходи, що передбачені Національною стратегією фінансової грамотності до 2030 року.

3. Розкрийте ключові стратегії для досягнення фінансового успіху.

4. Чи формуєте ви фінансову подушку безпеки?

5. Дайте характеристику сімейного бюджету.

6. Оцініть склад і структуру надходжень власної сім'ї за минулі три місяці. Якою є структура надходжень сім'ї з огляду на поділ: по-перше, на трудові та нетрудові надходження; по-друге, активні та пасивні; по-третє, за ступенем прогнозованості надходжень? Чи змінилася суттєво структура надходжень у динаміці?

7. Проаналізуйте склад і структуру витрат власної сім'ї за минулі три місяці. Якою є структура витрат сім'ї з огляду на поділ: по-перше, постійні та змінні; по-друге, планові, поточні, непередбачені. Як змінилася структура витрат у динаміці?

8. Побудуйте колесо життя. Подивіться на отримане колесо, на скільки воно є круглим? Визначте які сфери життя потребують коригування. Проаналізуйте на скільки ви задоволені кожною сферою життя.

9. Послугами яких банків ви користуєтеся? Які послуги отримували від

банків? Чи звертали увагу на рейтинг банків? Розкрийте поняття надійність банку, якими критеріями вона визначається?

Питання для самоконтролю до теми 2

1. Проаналізуйте основні тенденції зростання мінімальної заробітної плати в Україні.
2. Охарактеризуйте обов'язкові податки і збори, які утримуються із заробітної плати найманих працівників.
3. Який внесок і в якому розмірі роботодавець нараховує на фонд оплати праці найманих працівників ?
4. Що означає термін податкова культура?
5. Які гарантійні виплати від держави може отримати найманий працівник в період тимчасової непрацездатності?
6. Розкрийте сутність податкової знижки.
7. Чи отримували ви податкову знижку від держави?
8. Протягом якого періоду виплачується компенсація понесених витрат на навчання?

Питання для самоконтролю до теми 3

1. Охарактеризуйте співвідношення працюючих працівників та пенсіонерів в Україні.
2. Розкрийте зміст поняття пенсія.
3. Який взаємозв'язок між страховим та трудовим стажем?
4. Чи можна докупити страховий стаж ФОПу?
5. Де можна отримати довідки про страховий стаж?
6. Які фінансові установи здійснюють недержавне пенсійне страхування?
7. Назвіть головну перевагу оформлення пенсійного опціону.

7. КОМПЛЕКС ПРАКТИЧНИХ (ТЕСТОВИХ) ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. В Україні затверджено Національну стратегію фінансової грамотності до:

- а) 2030 року;
- б) 2050 року;
- в) 2040 року;
- г) 2060 року.

2. Фінансова грамотність – це:

- а) вміння заробляти, витратити, зберігати та примножувати;

- б) вміння накопичувати дорогоцінні метали;
- в) здатність до залучення кредитних коштів;
- г) незаконне збагачення.

3. Що найкраще описує поведінку фінансово грамотної людини в магазині під час покупок?

- а) бере все, що розрекламоване та популярне;
- б) шукає різні акції і купує навіть те, що не потрібно, адже це вигідно;
- в) попередньо складає список усього необхідного для того, щоб нічого не забути, але, щоб і не купити зайвого;
- г) планує одне – купує інше.

4. Автором класичної книги «Багатий тато, бідний тато» є:

- а) Роберт Кійосакі;
- б) Т. Харв Екер;
- в) Брайан Трейсі;
- г) Стів Сіболд.

5. Особистий фінансовий прорив включає:

- а) уміння витратити;
- б) накопичення багатства;
- в) кар'єрне зростання;
- г) самопізнання, самоактуалізацію, саморефлексію та самореалізацію.

6. Першим кроком у виборі посади для працевлаштування є:

- а) огляд підприємств, які виплачують найвищі заробітні плати;
- б) аналіз спеціальностей, які найбільше цікавлять;
- в) можливість отримання додаткових щорічних відпусток;
- г) рекомендації друзів та знайомих.

7. Лариса працює майстром виробничого навчання, однак планує підвищити рівень знань, умінь та компетентностей на курсах підвищення кваліфікації. Чим їй доцільніше керуватися під час ухвалення такого рішення:

- а) відгуками знайомих про результати проходження курсів підвищення кваліфікації;
- б) попереднім досвідом проходження курсів підвищення кваліфікації;
- в) рекомендаціями колег;
- г) відгуками з соціальним мереж щодо якості проведення курсів підвищення кваліфікації.

8. Концепція «Спершу заплати собі» передбачає:

- а) витрату коштів на улюблений одяг;
- б) поповнення кредитної картки;
- в) купівлю улюблених тістечок;
- г) відкладення коштів собі на благополуччя у майбутньому – на заощадження, інвестування тощо.

9. Створення фінансової подушки безпеки є:

- а) не важливим;
- б) життєво необхідним;
- в) за бажанням;
- г) не на часі.

10. Оберіть твердження, що описує правильно сформовану фінансову «подушку безпеки»:

- а) заощаджень вистачить на покриття усіх витрат родини у разі втрати основного джерела доходів протягом щонайменше 3–6 місяців;
- б) кредитний ліміт – гарант фінансової «подушки безпеки»;
- в) погасити борги та не користуватися кредитними коштами;
- г) наявність грошей, що можна витратити на відпочинок та відпустку.

11. Фінансові рішення педагогічного працівника професійно-технічної освіти в повсякденному житті:

- а) базуються на вивченні й оцінюванні економічних даних;
- б) ухвалюються з урахуванням економічної та неекономічної інформації;
- в) оцінюються винятково з точки зору максимізації доходів;
- г) залежать винятково від наявних доходів.

12. Оберіть твердження, що стосується ефективного планування фінансових цілей:

- а) планувати – не означає дотримуватися передбачених витрат;
- б) щомісяця відкладати визначену суму для досягнення фінансових цілей;
- в) слідкувати за акціями та знижками в магазинах;
- г) планування не мотивує, краще – здійснювати спонтанні покупки.

13. Що з переліченого деталізує, в який спосіб сім'я планує накопичити гроші, досягти фінансових цілей та убезпечити членів сім'ї на випадок форс-мажорних подій?

- а) сімейний фінансовий план;

- б) фінансова ціль сім'ї;
- в) програми страхування життя;
- г) сімейні цінності.

14. Правильний підхід до планування особистого бюджету означає:

- а) регулярно вести облік власних доходів та витрат;
- б) планувати бюджет в перший тиждень після отримання заробітної плати;
- в) планування не має значення, оскільки трапляються непередбачувані ситуації;
- г) не потрібно контролювати витрати, достатньо знати суму доходу.

15. Сімейний бюджет повинен містити:

- а) планування пенсійних виплат;
- в) базові витрати;
- б) пасивні доходи;
- г) управління інвестиціями.

16. Види сімейного бюджету:

- а) роздільний (відокремлений), змішаний (солідарний, рівноправний), загальний або спільний;
- б) окремий та спільний;
- в) єдиний та об'єднаний;
- г) власний та кредитний.

17. У разі роздільної моделі ведення сімейного бюджету:

- а) гроші, зароблені чоловіком, – спільні, а те, що заробила дружина, – належить лише їй;
- б) усі зароблені гроші пари – спільні;
- в) дружина витрачає усі зароблені чоловіком гроші;
- г) кожен із партнерів самостійно організовує та веде бюджет.

18. Яка з перелічених моделей сімейного бюджету передбачає, що всі гроші, зароблені партнерами, спільні, тому вони разом вирішують, як їх витратити?

- а) роздільна модель;
- б) спільна модель;
- в) змішана модель;
- г) солідарна модель.

19. Чи варто заощаджувати на повсякденних шкідливих звичках?

- а) економія на цигарках, алкоголі та інших шкідливих звичках позитивно впливає на заощадження;
- б) маленькі «радощі» щодня – це нормально і не варто на них заощаджувати;
- в) за бажанням подружжя, оскільки це незначні суми і вони суттєво не впливають на суму заощаджень;
- г) не варто, потрібно насолоджуватися життям.

20. Різниця між власними активами та пасивами визначає оцінку:

- а) власного капіталу;
- б) грошового потоку;
- в) особистого бюджету;
- г) розміру заощаджень.

21. Оберіть визначення, що описує значення терміну «активний дохід»:

- а) гроші, які отримують від основного виду діяльності;
- б) частка пенсійних виплат від Пенсійного фонду;
- в) одержані відсотки від депозиту;
- г) фінансові надходження, які не вимагають праці людини, нетрудові доходи.

22. До пасивних доходів педагогічного працівника професійно-технічної освіти належать:

- а) заробітна плата;
- б) орендна плата, отримана від здачі квартири в оренду;
- в) премія;
- г) доходи від інвестування в цінні папери.

23. Що із переліченого не можна вважати пасивним доходом?

- а) отримання відсотків за депозитом;
- б) дохід від авторських прав;
- в) заробітна плата за основним місцем роботи;
- г) дохід від здачі земельної ділянки в оренду.

24. Кешбек – це:

- а) сума, яку банк готовий позичити держателю своєї кредитної картки;
- б) кінцевий строк повернення кредиту;
- в) повернення певного відсотка суми, витраченої на покупки;
- г) сума відсотків, нарахованих за депозитом.

25. Що з переліченого належить до найменш ризикових інвестицій?

- а) придбання акцій найвідоміших світових компаній;
- б) вклад у криптовалютні активи;
- в) інвестиції у стартапи та інноваційні проекти;
- г) депозити та державні цінні папери.

26. Чим відрізняються заощадження від інвестицій:

- а) нічим, адже це синоніми, відображають процес накопичення грошей на майбутнє;
- б) у заощадженнях головною метою є отримання доходу, а в інвестиціях – збереження грошей на майбутнє;
- в) в інвестиціях головною метою є отримання доходу, а в заощадженнях – збереження грошей на майбутнє;
- г) інвестиції є ризикованими.

27. Як інфляція впливає на заощадження:

- а) позитивно, зростають заощадження;
- б) негативно, якщо заощадження зберігаються вдома, а не в банку;
- в) позитивно, якщо заощадження зберігаються в банку, а не вдома;
- г) призводить до зменшення їх вартості.

28. Ставка податку на доходи фізичних осіб складає:

- а) 18 %;
- б) 5 %;
- в) 1,5 %;
- г) 22 %.

29. Податкова культура – це:

- а) своєчасне нарахування податків;
- б) розуміння громадянами усієї важливості сплати податків і зборів, знання своїх прав та обов'язків щодо системи оподаткування, яка діє в країні;
- в) уміння накопичувати кошти;
- г) вчасна виплата заробітної плати.

30. Податкова знижка – це:

- а) можливість повернути від держави частину сплаченого ПДФО за придбання певних товарів чи послуг протягом звітного року;
- б) можливість повернути від держави частину сплаченого ПДВ за придбання певних товарів чи послуг протягом звітного року;
- в) можливість повернути від держави частину сплаченого ЄСВ при виході на пенсію;
- г) можливість повернути від держави частину сплаченого ПДФО за придбання

певних товарів чи послуг протягом минулого року.

31. У 2024 році мінімальний страховий стаж для жінок і чоловіків становить:

- а) 35 років;
- б) 31 рік;
- в) 30 років;
- г) 32 роки.

32. Основний документ, який підтверджує стаж працівника:

- а) довідка з місця роботи;
- б) довідка з Пенсійного фонду;
- в) трудова книжка;
- г) Наказ з місця роботи.

33. Чи зараховується до страхового стажу навчання у вищих навчальних закладах після 1 січня 2004 року:

- а) зараховується;
- б) не зараховується;
- в) зараховується за бажанням людини;
- г) може бути зараховане за рішенням Пенсійного фонду України.

8. ГЛОСАРІЙ КЛЮЧОВИХ СЛІВ

Довідки ОК-5 та ОК-7 – це індивідуальні відомості про застраховану особу з реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов’язкового державного соціального страхування.

Заощадження – це частина доходу, яка залишається після сплати податків та витрат на споживання, і відкладається для використання в майбутньому.

Застрахована особа – це фізична особа, яка відповідно до законодавства підлягає загальнообов’язковому державному пенсійному страхуванню і сплачує (сплачувала) внески та/або за яку сплачувалися чи сплачуються в установленому законом порядку страхові внески на загальнообов’язкове державне пенсійне страхування.

Інвестування – це дієвий інструмент для досягнення фінансової стабільності та забезпечення власного майбутнього.

Мінімальна заробітна плата – це встановлений законом мінімальний розмір оплати праці за виконану працівником місячну (годинну) норму праці.

Недержавний пенсійний фонд – юридична особа, створена відповідно до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення», яка має статус

неприбуткової організації (не підприємницького товариства), функціонує та провадить діяльність виключно з метою накопичення пенсійних внесків на користь учасників недержавного пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснює пенсійні виплати учасникам зазначеного фонду.

Пенсійний фонд – це великий «грошовий мішок», куди спочатку надходять пенсійні внески, а потім вони перерозподіляються на пенсії.

Пенсія – це грошова виплата, що виплачується особам, які досягли пенсійного віку (пенсії за віком); мають інвалідність (пенсії по інвалідності); втратили годувальника (пенсії у зв'язку з втратою годувальника).

Податкова знижка – це документально підтверджена сума витрат платника податку протягом звітного року, на яку дозволяється зменшити його загальний річний оподатковуваний дохід у вигляді заробітної плати.

Податкова культура – це розуміння громадянами усієї важливості сплати податків і зборів, знання своїх прав та обов'язків щодо системи оподаткування, яка діє в країні.

Принцип «Спершу заплати собі» – це правило, за яким відразу після отримання чистого доходу необхідно відкласти кошти на благополуччя у майбутньому – на заощадження, інвестування тощо.

Сімейний бюджет – це план фінансових витрат і доходів, створений для керування фінансовими ресурсами сім'ї.

Страховий стаж – це період роботи, за який сплачений ЄСВ.

Трудовий стаж – це період роботи, який підтверджують записи у трудовій книжці або інші документи.

Фінансова грамотність – це вміння заробляти, витратити, зберігати та примножувати.

Фінансова культура – це комплекс знань, вмінь, навичок, ставлення та поведінки людини, потрібних для ухвалення обґрунтованих фінансових рішень і для їх досягнення в результаті особистого фінансового добробуту.

Фінансова подушка безпеки – це резерв грошових коштів, який дозволяє людині якийсь час жити, не змінюючи звичного рівня життя, у випадку раптової втрати основного джерела доходу.

Фінансова свобода – це стан, коли є достатньо накопичень або грошового потоку, щоб жити так, як хочеться, не будучи пов'язаними необхідністю регулярно отримувати заробітну плату.

Фінансова стійкість – це здатність людини чи домогосподарства протистояти, справлятися та відновлюватися від негативних фінансових шоків.

9. КОНСУЛЬТАЦІЙНИЙ ПУНКТ

За консультаціями чи уточненнями окремих питань електронного курсу можна звернутися до викладача Грибовської Юлії Миколаївни за електронною поштою julijal@ukr.net або у вайбер за номером +38-050-98-25-968.

10. ЦИФРОВА БІБЛІОТЕКА

1. 5 речей, які роблять успішні люди, щоб досягти фінансової свободи. URL: <https://www.unian.ua/curiosities/yak-dosyagti-finansovoji-svobodi-5-porad-vid-uspishnih-lyudey-12747906.html>.

2. В Україні затвердили Національну стратегію фінансової грамотності до 2030 року: що передбачає. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2024/07/5/716258/index.amr>.

3. Грибовська Ю. М. Додавання даних про періоди навчання на веб-портал Пенсійного фонду України. *Перспективи розвитку обліку, аналізу та аудиту в контексті євроінтеграції*: Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції. м. Одеса: ОНЕУ, 2024. С. 41 – 44.

4. Грибовська Ю. М. Страховий стаж: поняття, зарахування та формування довідок. *Відновлення України та її регіонів в контексті глобальних трендів: управління, адміністрування, забезпечення*: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. м. Запоріжжя, 2024. С. 335 – 338.

5. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року № 1058-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text>.

6. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23 вересня 1999 року № 1105-XIV. *Верховна рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text>.

7. Закон України «Про пенсійне забезпечення» від 05 листопада 1991 року № 1788-XII. *Верховна рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12#Text>.

8. Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 9 липня 2003 року № 1057-IV. *Верховна рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text>.

9. Корпоративний недержавний пенсійний фонд Національного банку України. URL: <https://knpf.bank.gov.ua/>.

10. Метод «Колесо життя». URL: <https://www.4mamas-club.com/porady/metod-koleso-zhittya/>.

11. НБУ затвердив Національну стратегію розвитку фінансової

- грамотності до 2030 року. URL: <https://finclub.net/news/nbu-zatverdyv-natsionalnu-stratehiiu-rozvytku-finansovoi-hramotnosti-do-2030-roku.html>.
12. Недержавне пенсійне забезпечення. URL: <https://nadrda.gov.ua/nederzhavne-pensiine-zabezpechennia/>.
13. Недержавне пенсійне забезпечення: що важливо знати. URL: <https://pravokator.club/news/nederzhavne-pensijne-zabezpechennya-shho-vazhlyvo-znaty/>.
14. Онищенко В. Приклади відрахувань із заробітної плати URL: <https://oblikbudget.com.ua/article/242-vdrahuvannya-z-zarobtno-plati-2022-roku-na-prikladah>.
15. Податкова знижка. URL: <https://www.metlife.ua/support-centre/nalogovy-vychet/>.
16. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. *Верховна рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
17. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку оплати перших п'яти днів тимчасової непрацездатності внаслідок захворювання або травми, не пов'язаної з нещасним випадком на виробництві, за рахунок коштів роботодавця» від 26 червня 2015 року № 440. *Верховна рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/440-2015-%D0%BF#Text>.
18. Постанова Кабінету Міністрів України «Про обчислення середньої заробітної плати (доходу, грошового забезпечення) для розрахунку виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням» від 26 вересня 2001 року № 1266. *Верховна рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1266-2001-%D0%BF#Text>.
19. Рейтинг надійних банків України 2024 (вересень) URL: <https://forinsurer.com/rating-banks>.
20. Сайт страхової компанії GRAWE. URL: <https://www.grawe.ua/sep/>.
21. Скільки назбирали грошей і заробили для своїх клієнтів НПФ у 2023 році. URL: <https://minfin.com.ua/ua/invest/articles/yak-ukrayinski-npf-perezhili-minuliy-rik-i-hto-zaroblyav-naybilshe/>.
22. Спочатку заплати собі: золоте правило особистих фінансів. URL: <https://www.cointocoin.com.ua/post/spochatku-zaplaty-sobi>.
23. Страховий стаж для виходу на пенсію. URL: https://buhplatforma.com.ua/article/9197-strahoviy-staj-dlya-vihodu-na-pensyu-2021/?utm_source=letter_news&utm_medium=email&utm_campaign=letter_GB_news_20.09.2024#ancex0.
24. Фінансова «подушка безпеки» – як створити та якою вона має бути? URL: <https://harazd.bank.gov.ua/article/finansove-planuvanna/finansovici/finansova-poduska-bezpeki-ak-stvoriti-ta-akou-vona-mae-buti>.

25. Фінансова грамотність для початківців: 11 унікальних порад, які вас шокують! URL: <https://www.grivnya.in.ua/finansova-gramotnist/finansova-gramotnist-dlya-pochatkivciv/>.

26. Фінансова грамотність. Фінанси. Що? Чому? Як?: навчальний посібник / авт. кол. К. 2019. 272 с.

27. Фінансова грамотність: навч. посібник / авт. кол.; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко. Вид. 2-ге, випр. і доп. К. 2013. 311 с.

28. Фінансова грамотність: основи, опис та навчання. URL: https://alexus.com.ua/finansova-gramotnist-osnovi-opis-ta-navchannya/?gad_source=1&gclid=Cj0KCQjw9Km3BhDjARIsAGUb4nypS_ZQ8qoSZr5cd7MyiWqcnh_jWGG8kWU1kHb45mwFJJSN-JZuh2IaAmRmEALw_wcB.

29. Фінансова грамотність: як забезпечити комфортне життя під час війни та безбідну старість. Поради від інвестора-практика Роберта Лі. URL: <https://ua.news.ua/money/fynansovaya-gramotnost-kak-obespechyt-komfortnuyu-zhyzn-vo-vremya-voyny-y-bezbednuyu-starost-sovety-ot-ynvestora-praktyka-robertya-ly>.

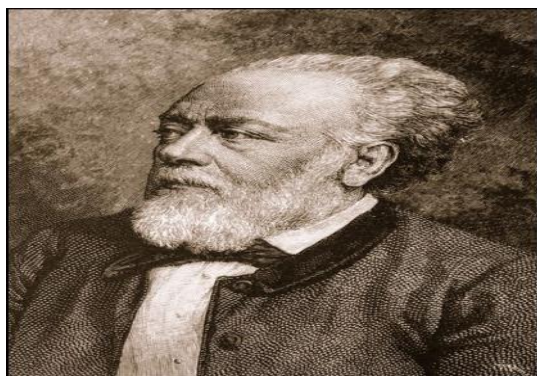
30. Фінансова подушка безпеки: що це, скільки треба, як назбирати — все, що ви хотіли знати. URL: <https://www.grivnya.in.ua/finansova-gramotnist/finansova-podushka-bezpeky/>.

31. Фінансова свобода: вершина фінансового успіху. URL: <https://medium.com/@olehlvivskyi/financial-freedom-4693b7100d23>.

32. Що означає спочатку заплатити собі? URL: <https://www.cointocoin.com.ua/post/spochatku-zaplaty-sobi>.

33. Що таке довідки ОК-5 та ОК-7 та як їх отримати через веб-портал. URL: <https://www.pfu.gov.ua/dp/669662-shho-take-dovidky-ok-5-ta-ok-7-ta-yak-yih-otrymaty-cherez-vebportal/>.

34. Що таке сімейний бюджет та як скласти його правильно. URL: <https://spe.org.ua/blog/groshi/simeinyi-biudzheth/>.

*Заробити великі гроші – сміливість,
утримати їх – розумність,
а з гідністю витратити – мистецтво.
Б. Авербах*